

4702

LATIN UNSEENS

SENIOR COURSE

RIVINGTONS

The Modern French Series.

A Primer of French Grammar.

By A. A. SOMERVILLE. 2s. 6d.

Primary French Exercises

By M. W. Murray and E. Casati.

A French Course in Three Parts.

Part I., 2s. 6d. Part II., 3s. Part III., 4s.

The Beginner's French Reader

The Scottish Central Library

LAWNMARKET, EDINBURGH, EH1 2PJ

This book must be returned to the above address as soon as the reader has finished with it, and in any case not later than ONE MONTH from the date of issue.

If the book is required for a longer period a special application to this effect must be received not less than three days before the book is due for return.

Readers should not refund postage direct to the Scottish Central Library, but should consult their Local Librarian about local practice.

French Conversation Practice.

By the same Authors. 1s. 6d.

Le Français par l'exemple et les

textes. Par C. L. A. BONNE. Livres I. and II., 2s. each. III. and IV., 2s. 6d. each.

v. 1933.

jeuneau terrible. 3. L'Amour et Le Coup de Pistolet. 4. Les Quatre Talismans. 5. Waterloo. 6. L'Évasion du Duc de Beaufort. 7. Chez les Sauvages.

Comedy :—Le Voyage de M. Perrichon.

By A. R. Florian.

- Grammar of Modern French. 3s. 6d.
 Elementary French Grammar. 2s. 6d.
 French Exercises. 3s.
 French Prose Composition. 3s.
 Elementary French Reading. 2s. 9d.
 Preliminary French Course. 2s. 6d.
 A First French Course. 3s. 6d.
 The First Twenty-eight Lessons and
 their Special Vocabularies Phoneti-
 cally Transcribed. 1s. 6d.
 A Second French Course. 3s.
 Passages for Translation into
 French. Junior, 1s. 6d. Senior, 2s.
 French Unseens. Junior, 1s. 6d.
 French Unseens. Senior, 2s.
 French Test Papers. Junior and
 Senior, 1s. each.

French Grammatical Readers.

- Series A. With Vocabularies. 2s. 6d. each.
 Le Blocus, par ERCKMANN-CHATRIAN.
 L'Evasion d'Edmond Dantès, par
 DUMAS. L'Homme à l'Oreille Cassée,
 par ABOUT.
 Series B. Without Vocabularies, 2s. 6d. each.
 Nouvelles Genevoises, par TÖPFFER.
 Le Capitaine Pamphile, par DUMAS.
 Contes Choisis.

- French Unseens.** By S. E. LONGLAND.
 Junior—2 books. 8d. each.
 Senior—2 books. 10d. each.

- A French Grammar for higher classes.**
 By F. V. MASSARD and C. DURNO. 4s.

By F. V. Massard.

- A French Exercise Book.**
 A companion volume to above. 3s.
Elementary French Composition—
 Direct Method. 3s.
A French Composition Book—
 Direct Method. 3s.

Direct Method French Readers.

- Junior Series:—**With Vocabularies. 2s. 6d.
 each. La Mare au Diable, par G. SAND.
 Quatre Contes, par MÉRIMÉE. Lettres
 de mon Moulin, par DAUDET.
Senior Series:—No Vocabularies. 3s.
 each. Bug-Jargal, par HUGO. Pêcheur
 d'Islande, par LOTI. Colomba, par
 MÉRIMÉE. Le Roi des Montagnes, par
 EDMOND ABOUT.

- The Beginner's German Reader.**
 By SHIRREFFS and GILLAN. 2s.

- A Primer of German Grammar.**
 By SOMERVILLE and BYRNE. 3s.

- A First German Writer.**
 By the same Authors. 4s.

- German Prose Composition.**
 By R. J. MORICH. 5s.

- Deutsches Exerzieren.** Compiled
 and Edited by S. TINDALL. 5s.

- A Practical German Course.**
 By S. TINDALL. 3s. 6d.

- Deutsche Märchen und Sagen**
 (being a first German Reading Book).
 By S. TINDALL. 2s. 6d.

- A School Certificate German**
 Reader. By S. TINDALL. 2s. 6d.

- A German Composition Book.**
 By F. V. MASSARD. 3s. 6d.

Selected Plays of Shakespeare.

- Edited by A. R. FLORIAN. 3s.
 Containing the following eight plays:—
 A Midsummer Night's Dream.
 The Merchant of Venice.
 As You Like It.
 The Tempest.
 King Henry V.
 Julius Caesar.
 Macbeth.
 Hamlet.

- English Grammar and Composi-**
 tion. By G. A. TWENTYMAN.
 Elementary. 2s. Part I. First Year, 1s. 6d.
 Part II. Second Year. 2s.
 Part III. Middle School Composition. 3s.

- A Book of Prose.**
 Compiled by C. J. POWER. 2s.

- A Selection of Great Poetry.**
 Compiled by C. J. POWER. 2s.

- A Selection of Narrative Verse.**
 Compiled by C. J. POWER. 2s.

- Junior School Poetry.**
 Compiled by C. J. POWER. 2s.

English Classics for Schools.

- Edited by G. A. SHELDON.
 Longfellow's 'Evangeline.' 1s. 3d.
 Scott's 'The Lay of the Last Minstrel.'
 1s. 3d.
 Scott's 'The Lady of the Lake.' 1s. 3d.
 Byron's 'Childe Harold.' 1s. 3d.
 Scott's 'Ivanhoe.' 2s.
 Scott's 'The Talisman.' 1s. 6d.

3/ X-X

LATIN UNSEENS

SENIOR COURSE

GREEK UNSEENS. Junior Course, 2s. 6d. Senior Course, 3s.

By the Rev. A. E. HILLARD, D.D., and C. G. BOTTING, M.A.

ELEMENTARY GREEK TRANSLATION BOOK.

By the Rev. A. E. HILLARD, D.D., and C. G. BOTTING, M.A. 4s.

ELEMENTARY GREEK EXERCISES. An Introduction to North and Hillard's Greek Prose. By the Rev. A. E. HILLARD, D.D., and C. G. BOTTING, M.A. 3s. 6d.

GREEK PROSE COMPOSITION FOR SCHOOLS.

By M. A. NORTH, M.A., sometime Assistant Master at Clifton College, and the Rev. A. E. HILLARD, D.D. 4s. 6d.

ELEMENTARY LATIN TRANSLATION BOOK.

By the Rev. A. E. HILLARD, D.D., and C. G. BOTTING, M.A.

2s. 9d.

GRADUATED LATIN SELECTIONS.

By the Rev. A. E. HILLARD, D.D., and C. G. BOTTING, M.A. 4s.

ELEMENTARY LATIN EXERCISES.

By the Rev. A. E. HILLARD, D.D., and C. G. BOTTING, M.A. 3s. 6d.

Designed as a complete introduction to 'North and Hillard's Latin Prose Composition.'

LATIN PROSE COMPOSITION. For the Middle Forms of Schools. By M. A. NORTH, M.A., and the Rev. A. E. HILLARD, D.D.

4s. 6d.

ADDITIONAL (138) LATIN EXERCISES to North and Hillard's Latin Prose Composition.

By the Rev. A. E. HILLARD, D.D., and C. G. BOTTING, M.A. 3s.

LONDON : RIVINGTONS

LATIN UNSEENS

SENIOR COURSE

BY

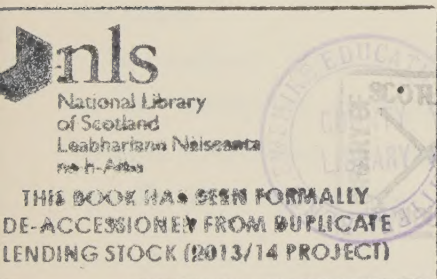
THE REV. A. E. HILLARD, D.D.

FORMERLY HIGH MASTER OF ST. PAUL'S SCHOOL

AND

C. G. BOTTING, M.A.

FORMERLY ASSISTANT MASTER AT ST. PAUL'S SCHOOL

RIVINGTONS

34 KING STREET, COVENT GARDEN

LONDON

1928

47
02

34,111

Printed in Great Britain by T. and A. CONSTABLE LTD.
at the University Press, Edinburgh

PREFACE

THIS volume is a continuation of the authors' *Junior Course of Latin Unseens*. It contains pieces of the standard of such examinations as the London Matriculation, the School Certificate, Oxford Responsions and the Cambridge Previous Examination, and it differs from the Junior Course in that no attempt is here made to graduate the pieces.

The authors desire to express their thanks to the authorities of Oxford, Cambridge and London Universities for permission to use pieces actually set in examinations.

Digitized by the Internet Archive
in 2023 with funding from
Kahle/Austin Foundation

CONTENTS

	PAGES
PROSE PIECES	1-75
VERSE PIECES	76-150

DISARMING CRITICISM

Hannibal, a Duilio consule navali proelio victus timensque classis amissae poenas dare, priusquam cladis nuntius domum perveniret, quemdam ex amicis Carthaginem misit. Qui, postquam civitatis eius curiam intravit, ‘Consulit vos,’ inquit, ‘Hannibal, cum dux Romanus magnas secum 5 maritimas trahens copias advenerit, an cum eo configere debeat.’ Acclamavit totus senatus non esse dubium quin oporteret. Tum ille ‘Confluxit,’ inquit, ‘et superatus est.’ Ita liberum his non reliquit id factum damnare quod ipsi fieri debuisse iudicaverant.

10

curia, senate-house.

2

A RHODIAN SHIP STARTS A BATTLE

Erat una navis Rhodia in dextro Caesaris cornu longe ab reliquis collocata. Hanc conspicati hostes non tenuerunt sese, magnoque impetu ad eam contenderunt. Cui coactus est Caesar ferre subsidium, ne turpem in conspectu hostium
5 contumeliam acciperet, quamquam, si quid gravius illis accidisset, merito casurum iudicabat. Proelium commissum est magna contentione Rhodiorum; qui cum in omnibus dimicationibus et scientia et virtute praestitissent, tum maxime illo tempore totum onus sustinere non re-
10 cusabant, ne quod suorum culpa detrimentum acceptum videretur. Ita proelium secundissimum est factum.

3

CAESAR'S LAST YEARS

Post hunc annum Caesar, Romam regressus, iterum se consulem fecit, et statim ad Hispanias est profectus, ubi Pompei filii, Gnaeus et Sextus, ingens bellum paraverant. Ultimo eius belli certamine adeo Caesar paene victus est ut, fugientibus suis, se voluerit occidere, ne 5 post tantam rei militaris gloriam in potestatem adolescentium, natus annos sex et quinquaginta, veniret. Sed ex Pompei filiis maior occisus est, minor fugit. Tandem Caesar bellum civile toto orbe composuerat. Mox cum honores, qui antea a populo dabantur, suis amicis daret 10 nec senatui pareret, coniuraverunt in eum sexaginta senatores equitesque.

4

ROUT OF THE GAULS

Patentibus iam portis, priusquam inrumperent victores, fuga e castris Gallorum in omnes partes facta est : ruunt caeci per vias, per invia : nulla saxa, nullae rupes obstant : nihil praeter hostes metuunt. Itaque plerique praecipites
5 per vastam altitudinem prolapsi exanimantur. Consul castris captis direptione praedaeque abstinet militem : sequi pro se quemque, et instare, et percussis pavorem addere iubet. Supervenit et alterum cum L. Manlio agmen ; nec eos castra intrare sinit. Protinus ad perse-
10 quendos hostes mittit : et ipse paullo post, tradita captivorum custodia tribunis militum, sequitur, debellatum iri ratus si in illo pavore quam plurimi caesi forent aut capti.

exanimare, kill.

5

DUTIES OF GENERALS AND SOLDIERS

Dicit unum imperatorem in exercitu providere et consulere quid agendum sit debere, vel per se, vel cum eis quos advocaverit in consilium : ceteros nec palam nec secreto iactare consilia sua. Militem haec tria curare debere, corpus ut quam validissimum et perniciosissimum habeat, arma 5 apta, cibum paratum ad subita imperia : cetera scire de se dis immortalibus et imperatori suo curae esse : in quo exercitu miles consulat, imperator rumores vulgi audiat, ibi nihil salutare esse. Tum contionem dimisit, vulgo etiam veteranis confitentibus se illo primum die, tamquam 10 tirones, quid agendum esset in re militari didicisse.

6

NUMIDIANS REFUSE TO COME TO CLOSE QUARTERS

Cum iam Caesar existimasset hostes pulsos deterritosque finem lacesse facturos et iter coeptum pergere coepisset, iterum celeriter ex proximis collibus erumpunt Numidae atque eadem ratione, qua ante, in Caesaris legionarios 5 impetum faciunt. Cum hoc saepius facerent et proficiscentes nostros insequerentur, refugerent instantes, propius non accederent et singulari genere pugnae uterentur eosque iaculis vulnerare satis esse existimarent, Caesar intellexit nihil aliud eos conari, nisi ut se cogerent castra eo loco 10 ponere, ubi omnino aquae nihil esset, ut exercitus ieiunus, qui a quarta vigilia usque ad horam decimam diei nihil gustasset, ac iumenta, siti perirent.

ieiunus, fasting, having no food.

7

THE DYING MICIPSA GIVES A CHARGE TO JUGURTHA

Sed ipse paucos post annos morbo atque aetate confectus, cum sibi finem vitae adesse intellegeret, coram amicis et cognatis itemque Adherbale et Hiempsale filiis dicitur huiusce modi verba cum Iugurtha habuisse: 'Parvum ego, Iugurtha, te, amisso patre, sine spe, sine opibus, in 5 regnum meum accepi, existimans non minus me tibi quam liberis, si genuissem, ob beneficia carum fore, neque ea res me fefellit. Nam, ut alia magna et egregia tua omittam, novissime rediens Numantia tua virtute nobis Romanos ex amicis amicissimos fecisti. Nunc, quoniam mihi 10 natura finem vitae facit, per hanc dexteram moneo obtestorque te ut hos qui tibi genere propinqui sunt caros habeas, neu malis alienos adiungere quam sanguine coniunctos retinere.'

8

JUGURTHA ATTACKS A CAMP

Dum apud Zamam sic pugnatur, Iugurtha ex improvise
castra hostium cum magna manu invadit. Nostri re-
pentino motu perculsi sibi quisque pro moribus consulunt :
alii fugere, alii arma capere ; magna pars vulnerati aut
5 occisi, ceterum ex omni multitudine non amplius quadra-
ginta memores nominis Romani grege facto locum cepere
paulo quam alii altiore, neque inde maxima vi depelli
potuerunt. Interim Metellus, cum acerrime rem gereret,
clamorem a tergo accepit ; deinde converso equo ani-
10 madvertit fugam ad se fieri. Igitur equitatum omnem ad
castra misit ac C. Marium cum cohortibus sociorum ;
eumque lacrimans obsecrat ne hostes inultos abire sinat.

9

ARTEMISIA DEFEATS THE RHODIANS BY A STRATAGEM

Post mortem Mausoli Artemisia uxore eius regnante, Rhodii indignantes mulierem imperare civitatibus Cariae totius, armata classe profecti sunt, ut id regnum occuparent. Tunc Artemisia, cum esset id renuntiatum, in portu minore paratam classem abstrusit; reliquos autem cives 5 in muro esse iussit. Cum autem Rhodii classem in maiorem portum exposuissent, cives iussit plausum ab muro his dare, pollicerique se oppidum tradituros. Qui cum penetrassent intra murum relictis navibus inanibus, Artemisia repente in pelagus eduxit classem ex portu 10 minore, et ita invecta est in maiorem. Egressis autem militibus classem Rhodiorum inanem abduxit in altum. Ita Rhodii, non habentes quo se reciperent, in ipso foro sunt trucidati.

abstrudere, conceal.

10

A LETTER

Tu si Pompeium, ut volebas, vidisti, quid tibi dixerit fac mihi perscribas. Velim scire quam ostenderit voluntatem ; solet enim aliud sentire et loqui, neque tantum valere ingenio ut non appareat quid cupiat. De Caesare crebri
5 rumores veniunt. Alii enim dicunt eum equitem perdidisse (quod, opinor, certe factum est) ; alii septimam legionem vapulasse, ipsum apud Bellovacos circumsideri interclusum ab reliquo exercitu. Adhuc nihil certi est. Ante
10 diem nonum Kalendas Iunias urbe ac foro toto maximus rumor fuit te a Q. Pompeio in itinere occisum. Ego, qui scirem Q. Pompeium graviter aegrum esse, non sum commotus.

vapulare, be beaten.

11

THE BLESSINGS OF PEACE AND ORDER

Quid enim est tam popolare quam pax ? qua non modo ei quibus natura sensum dedit sed etiam tecta atque agri mihi laetari videntur. Quid tam popolare quam libertas ? quam non solum ab hominibus verum etiam a bestiis expeti atque omnibus rebus anteponi videtis. Quid tam popolare 5 quam otium ? quod ita iucundum est ut et vos et maiores vestri et fortissimus quisque vir maximos labores suscipiendos putet ut aliquando in otio possit esse, praesertim in imperio ac dignitate. Idcirco etiam maioribus nostris praecipuam laudem gratiamque debemus, quod eorum 10 labore est factum ut impune in otio esse possemus.

12

A LETTER FROM DECIMUS BRUTUS

Sequi confestim Antonium his de causis, Cicero, non potui : eràm sine equitibus, sine iumentis ; Hirtium perisse nesciebam ; Caesari non credebam prius quam convenissem et conlocutus essem. Biduo me Antonius
5 antecessit. Cum abessem ab eo milia passuum triginta, oratio eius ad me est adlata, in qua petit a militibus ut se trans Alpes sequerentur. Succlamatum est ei frequenter a militibus sibi aut in Italia pereundum esse aut vincendum, et orare coeperunt ut Pollentiam iter facerent. Hac re
10 mihi nuntiata statim quinque cohortes Pollentiam praemisi meumque iter eo contuli.

13

THE WORTH OF FREEDOM

Magna quidem nos spe causam libertatis suscepimus ; sed, etsi concedo incertos exitus esse belli, tamen pro libertate vitae periculo decertandum est. Non enim in spiritu vita est, sed ea nulla est omnino servienti. Omnes nationes servitutem ferre possunt, nostra civitas non 5 potest, nec ullam aliam ob causam, nisi quod illae laborem doloremque fugiunt, quibus ut careant omnia perpeti possunt, nos ita a maioribus instituti sumus, ut omnia consilia atque facta ad dignitatem et ad virtutem referremus. Ita praeclara est recipratio libertatis, ut ne mors 10 quidem sit in repetenda libertate fugienda.

14

THE TASKS OF PEACE AFTER CIVIL WAR

Omnia sunt excitanda tibi, C. Caesar, uni, quae iacere
 sentis belli impetu pereulsa atque prostrata : constituenda
 iudicia, revocanda fides, comprimendae libidines, omnia,
 quae dilapsa iam diffluxerunt, severis legibus vincienda
 5 sunt. Non fuit recusandum in tanto civili bello, tanto
 animorum ardore et armorum, quin quassata res publica,
 quicumque belli eventus fuisset, multa perderet et orna-
 menta dignitatis et praesidia stabilitatis suae, multaque
 uterque dux faceret armatus, quae idem togatus fieri
 10 prohibuisset. Quae quidem tibi nunc omnia belli vulnera
 sananda sunt, quibus praeter te mederi nemo potest.
 Itaque illam tuam praeclarissimam et sapientissimam
 vocem invitus audivi : ' Satis diu vel naturae vixi vel
 gloriae.' Satis, si ita vis, fortasse naturae, addo etiam, si
 15 placet, gloriae, at, quod maximum est, patriae certe parum.

iacere, lie ruined.

diffluere, be dissolved, loosened.

15

SOME THINGS NOT FAIR EVEN IN WAR

Quod si haec utilia non sunt, quia plena sunt dedecoris ac turpitudinis, manifestum est nihil esse utile quod non honestum sit. Quamquam id quidem cum saepe alias, tum Pyrrhi bello a C. Fabricio consule iterum et a senatu nostro iudicatum est. Cum enim rex Pyrrhus populo 5 Romano bellum ultro intulisset cumque de imperio certamen esset cum rege generoso ac potenti, perfuga ab eo venit in castra Fabricii eique est pollicitus, si praemium sibi proposuisset, se, ut clam venisset, sic clam in Pyrrhi castra rediturum et eum veneno necaturum. Hunc Fabricius 10 reducendum curavit ad Pyrrhum idque eius factum laudatum a senatu est.

16

THE ROMAN COMMANDERS IN SPAIN TRY TO PREVENT
HASDRUBAL FROM MARCHING TO ITALY

Hasdrubal, priusquam moveret castra, pecunias imperat populis omnibus suae dicionis, haud ignarus Hannibalem transitus quosdam pretio mercatum esse, nec auxilia Gallica aliter quam conducta habuisse : si inops tantum iter ingressus esset, vix penetraturum ad Alpes fuisse. Pecuniis igitur exactis, ad Hiberum descendit. Decreta Carthaginiensium et Hasdrubalis iter ubi Romanis sunt nuntiata, omnibus omissis rebus, ambo duces iunctis copiis ire obviam coeptis atque obsistere parant, rati, si Hannibali Hasdrubal dux atque Hispaniensis exercitus esset iunctus, illum finem Romani imperii fore. His anxii curis, ad Hiberum contrahunt copias, et transito anno, cum diu consultassent, urbem Hiberam opulentissimam eo tempore regionis eius oppugnare parant.

transitus, free passage (through territories).

conducere, hire.

17

BATTLE BETWEEN ROMANS AND ETRUSCANS

Consul ubi armatos paratosque vidit, signa extra vallum proferri iussit et haud procul hoste instruxit aciem. Aliquamdiu intenti utrimque steterunt expectantes ut ab adversariis clamor et pugna inciperet, et prius sol meridie se inclinavit quam telum hinc aut illinc emissum 5 est : inde, ne infecta re abiretur, clamor ab Etruscis oritur concinuntque tubae et signa inferuntur. Nec segnius a Romanis pugna initur. Concurrent infensis animis ; numero hostis, virtute Romanus superat ; anceps proelium multos utrimque et fortissimum quemque absumit, nec prius 10 inclinata res est quam secunda acies Romana ad prima signa, integri fessis, successerunt. Etrusci, quia nullis recentibus subsidiis fulta prima acies fuit, ante signa circaque omnes ceciderunt. Nullo unquam proelio fugae minus nec plus caedis fuisset, ni obstinatos mori Etruscos 15 nox texisset, ita ut victores priusquam victi pugnandi finem facerent. Post occasum solis signum receptui datum est ; nocte ab utroque in castra reditum. Nec deinde quicquam eo anno memoria dignum apud Sutrium gestum est, quia et ex hostium exercitu prima tota acies 20 deleta uno proelio fuerat, et apud Romanos tantum volnerum fuit.

18

AN ATTEMPT TO AMBUSH A ROMAN FORCE FAILS

Uno deinde intermisso die, cum omnibus copiis equitum levisque armaturae pugnaturus rex esset, nocte caetratos loco opportuno inter castra in insidiis abdiderat, praeceperatque Athenagorae et equitibus ut, si aperto proelio
5 procederet res, uterentur fortuna; si minus, cedendo sensim ad insidiarum locum hostem pertraherent. Et equitatus quidem cessit; duces caetratae cohortis, non satis exspectato signo, ante tempus excitatis suis, occasionem bene gerendae rei amiserunt. Romanus, et aperto
10 proelio victor et tutus a fraude insidiarum, in castra sese recepit. Postero die omnibus copiis consul in aciem descendit, ante prima signa locatis elephantis, quo auxilium primum Romani, quia captos aliquot bello Punico habebant, usi sunt.

caetratus, armed with light leather shield.

sensim, gradually.

19

THE DICTATOR RALLIES THE ROMANS AGAINST
TARQUIN AND THE LATINS

Valerium, temere invectum in exulum aciem, ex trans-
verso quidam adortus transfigit. Dictator Postumius
postquam cecidisse talem virum, exules ferociter citato
agmine invehi, suos perculsos cedere animadvertit, cohorti
suae, quam delectam manum praesidii causa circa se 5
habebat, dat signum, ut quem suorum fugientem viderint
pro hoste habeant. Ita metu ancipiti versi a fuga Romani
in hostem et restituta acies. Cohors dictatoris tum
primum proelium iniit. Integris corporibus animisque
fessos adorti exules caedunt. Ibi alia inter procures coorta 10
pugna. Imperator Latinus, ubi cohortem exulum a
dictatore Romano prope circumventam vidit, ex sub-
sidiariis manipulos aliquot in primam aciem secum rapit.

ex transverso, from the side ; *procures*, leaders.

20

TWO WAYS OF USING BOOTY

Dictator cum iam in manibus videret victoriam esse, urbem opulentissimam capi, tantumque praedae fore quantum non omnibus in unum collatis ante bellis fuisset, litteras ad senatum misit, deum immortalium benignitate, 5 suis consiliis, patientia militum Veios iam fore in potestate populi Romani; quid de praeda faciendum censerent? Duae senatum distinebant sententiae, senis P. Licini, quem primum dixisse a filio interrogatum ferunt, edici palam placere populo ut qui particeps esse praedae vellet in castra 10 Veios iret, altera Ap. Claudii, qui largitionem novam, prodigam, inaequalem, inconsultam arguens, auctor erat stipendii ex ea pecunia militi numerandi ut eo minus tributi plebes conferret; eius enim doni societatem sensuras aequaliter omnium domos.

distinere divide.

arguere. censure.

stipendium, soldier's pay.

21

CAMILLUS STAYS A ROUT

Versus itaque in victorem terror et novo hoste et supina valle Romanam inclinavit aciem. Instant Volsci recentes qui e castris impetum fecerant, integrant et illi pugnam qui simulata cesserant fuga. Iam non recipiebat se Romanus miles, sed immemor recentis ferociae veterisque 5 decoris terga passim dabat atque effuso cursu castra repetebat, cum Camillus subiectus ab circumstantibus inequum et raptim subsidiis oppositis ‘Haec est,’ inquit, ‘milites, pugna quam poposcitis? Quis deus, quis homo est quem accusare possitis? Vestra illa temeritas, vestra 10 ignavia haec est. Secuti alium ducem, sequimini nunc Camillum et, quod ductu meo soletis, vincite. Quid vallum et castra spectatis? Neminem vestrum illa nisi victorem receptura sunt.’

supinus, sloping.

subicere, lift.

22

DEFENCE OF FIDENAE

Ipse postero die, cum Etrusci pleni animorum ab pristini diei victoria in aciem processissent, cunctatus parumper dum speculatores referrent Quinctium occupasse iugum propinquum arci Fidenarum, signa profert peditumque
 5 aciem instructam in hostem inducit; magistro equitum imperat ne iniussu pugnam incipiat: se, cum opus sit equestri auxilio, signum daturum. Legiones impetu ingenti configunt, et concusserant primo statim congressu hostem, cum repente patefactis Fidenarum portis nova
 10 erumpit acies, inaudita ante id tempus: ignibus armata ingens multitudo facibusque ardentibus tota collucens cursu in hostem ruit, formaque insolitae pugnae Romanos parumper exterruit. Tum dictator, accito magistro equitum equitibusque, proelium ciens ipse in sinistrum
 15 cornu accurrit claraque voce 'Fumone victi,' inquit, 'velut examen apium, loco vestro exacti inermi cedetis hosti? Non faces has ipsas pro se quisque ereptas ultro inferetis?'

faces, torches.

ciere, rouse, animate.

examen apium, swarm of bees.

23

CAESAR SENDS A COMMUNICATION TO CICERO

Caesar, consilio eius probato, unum communis salutis auxilium in celeritate ponebat. Venit magnis itineribus in Nerviorum fines. Ibi ex captivis cognoscit quae apud Ciceronem gerantur, quantoque in periculo res sit. Tum cuidam ex equitibus Gallis magnis praemiis persuadet 5 uti ad Ciceronem epistulam deferat. Hanc Graecis conscriptam literis mittit, ne, intercepta epistula, nostra ab hostibus consilia cognoscantur. Si adire non possit, monet, ut tragulam cum epistula, ad amentum deligata, intra munitiones castrorum abiciat. In literis scribit 10 se cum legionibus profectum, celeriter affore : hortatur ut pristinam virtutem retineat. Gallus, periculum veritus, ut erat praeceptum, tragulam mittit. Haec casu ad turrim adhaesit, neque ab nostris biduo animadversa tertio die a quodam milite conspicitur ; dempta ad Cicer- 15 onem defertur. Ille perlectam in conventu militum recitat, maximaque omnes laetitia afficit.

tragula, javelin.

amentum, strap.

24

BAD NEWS CAUSES DISCORD IN ROME

Inter haec maior alius terror : Latini equites cum tumultuoso advolant nuntio, Volscos infesto exercitu ad urbem oppugnandam venire. Quae audita—adeo duas ex una civitate discordia fecerat—longe aliter patres ac plebem
5 adfecere. Exultare gaudio plebes ; ultores superbiae patrum adesse dicere deos : alius alium confirmare ne nomina darent : cum omnibus potius quam solos perituros : patres militarent, patres arma caperent, ut penes eosdem pericula belli penes quos praemia essent. At vero curia,
10 maesta ac trepida ancipiti metu et ab cive et ab hoste, Servilium consulem, cui ingenium magis popolare erat, orare ut tantis circumventam terroribus expediret rem publicam. Tum consul misso senatu in contionem prodit.

nomen dare, enrol for service.

25

AFFAIRS IN SPAIN

Per eos dies, quibus haec gesta sunt, legati Massiliensium nuntiarunt L. Baebium praetorem in provinciam Hispaniam proficiscentem ab Liguribus circumventum, magna parte comitum caesa, vulneratum ipsum cum paucis sine lictoribus Massiliam perfugisse et intra triduum exspirasse. 5 Senatus ea re audita decrevit, uti P. Iunius Brutus, qui propractor in Etruria esset, provincia exercituque traditis uni, cui videretur, ex legatis, ipse in ulteriorem Hispaniam proficisceretur, eaque ei provincia esset. Hoc senatus consultum litteraeque a Sp. Postumio praetore in Etruriam 10 missae sunt, profectusque in Hispaniam est P. Iunius propractor. In qua provincia, prius aliquanto quam successor veniret, L. Aemilius Paulus, qui postea regem Persea magna gloria vicit, cum priore anno haud prospere rem gessisset, tumultuario exercitu collecto signis collatis 15 cum Lusitanis pugnavit.

26

CAPTURE OF SAMNITE TOWNS

Consules inter se provincias partiti ; Iunio Samnites, Aemilio novum bellum Etruria sorte obvenit. In Samnio Cluviani praesidium Romanum, quia nequiverat vi capi, obsessum fame in deditionem acceperant Samnites, verberibusque foedum in modum occiderant deditos. Huic infensus crudelitati Iunius, nihil antiquius oppugnatione Cluviani ratus, quo die aggressus est moenia, vi cepit atque omnes interfecit. Inde victor exercitus Bovianum ductus ; caput hoc erat Pentrorum, longe ditissimum atque opulentissimum armis virisque. Ibi, quia haud tantum irarum erat, spe praedae milites accensi oppido potiuntur. Minus itaque saevitum in hostes est, praedae plus paene quam ex omni Samnio umquam egestum ; benigneque omnis militi concessa. Et postea omnium principum in Samnio eo curae sunt intentae, ut insidiis quaereretur locus, si qua licentia populandi effusus exercitus excipi ac circumveniri posset.

Antiquius, more important.

27

SOCRATES' OPINION OF HAPPINESS

Socrates, cum esset ex eo quaesitum, Archelaum, qui tum fortunatissimus haberetur, nonne beatum putaret, 'Haud scio : ' inquit ' numquam enim cum eo collocutus sum.' ' Ain' tu ? An tu aliter id scire non potes ? ' ' Nullo modo.' ' Tu igitur ne de Persarum quidem rege magno 5 potes dicere, beatusne sit ? ' ' An ego possim, cum ignorem quam sit doctus, quam vir bonus ? ' ' Quid ? tu in eo positam vitam beatam putas ? ' ' Ita prorsus existimo : bonos beatos, improbos miseros.' Nonne hic videtur omnem beatam vitam in una virtute ponere ? Nam cui 10 viro, inquit, ex se ipso nata sunt omnia quae ad beate vivendum ferunt, huic optime vivendi ratio comparata est. Hic est ille moderatus, hic fortis, hic sapiens.

28

DISADVANTAGES OF BEING BORN IN A HIGH STATION

Sed ut facillime quales simus tales esse videamur, quaedam praecepta danda sunt. Nam si quis ab ineunte aetate habet causam celebritatis aut a patre acceptam aut aliquo casu atque fortuna, in hunc oculi omnium con-
5 ciuntur, atque in eum, quemadmodum vivat, inquiritur, et, tanquam in clarissima luce versetur, ita nullum obscurum potest nec dictum eius esse nec factum. Quorum autem prima aetas propter humilitatem in hominum ignoratione versatur, ei, simul ac iuvenes esse coeperunt, magna spec-
10 tare, et ad ea rectis studiis debent contendere : quod eo firmiore animo facient, quia non modo non invidetur illi aetati, verum etiam favetur.

29

MURDER OF M. MARCELLUS

Ante diem decimum Kalendas Iunias cum Piraeum navi advectus essem, ibi M. Marcellum conveni, eumque diem ibi consumpsi ut cum eo essem. Post diem tertium eius diei, cum ab Athenis proficisci in animo haberem, circiter hora decima noctis P. Postumius ad me venit et mihi nuntiavit 5 M. Marcellum a P. Magio pugione percussum esse et duo vulnera accepisse ; se sperare tamen eum vivere posse ; Magium se ipsum interfecisse postea ; se a Marcello ad me missum esse, qui haec nuntiaret et rogaret ut medicos ei mitterem. Itaque eo sum profectus prima luce. Cum non 10 longe a Piraeo abessem, puer obviam mihi venit cum litteris, in quibus erat scriptum paulo ante lucem Marcellum diem suum obisse.

30

CARTHAGE IN DANGER

Postero die Scipio Laelium Masinissamque, cum omni Romano et Numidico equitatu expeditisque militibus, ad persequendos Syphacem atque Hasdrubalem mittit. Ipse, cum robore exercitus, urbes circa, quae omnes Carthaginien-
5 sium dicionis erant, partim spe, partim metu, partim vi subegit. Carthagini quidem erat ingens terror, et Scipionem ipsam urbem repente adgressurum credebant. Itaque et muri reficiebantur propugnaculisque armabantur et pro se quisque, quae diutinae obsidioni tolerandae sunt, ex agris
10 convehit. Rara mentio est pacis, frequentior legatorum ad Hannibalem arcessendum mittendorum. Pars maxima classem mittere iubent ad opprimendam stationem navium ad Uticam incaute agentem : forsitan etiam navalia castra, relictis cum levi praesidio, oppressuros. In hoc consilium
15 maxime inclinant.

31

THE AEQUI DEFEATED BY THE ROMANS

Transierat ex re bene gesta superbia neglegentiaque ad Aequos, quae in Romanis ducibus fuerat. Itaque primo statim proelio, cum dictator equitatu immisso antesignanos hostium turbasset, legionum inde signa inferri propere iussit, signiferumque ex suis unum cunctantem occidit. 5 Tantus ardor ad dimicandum fuit, ut impetum Aequi non tulerint; victique acie cum fuga effusa petissent castra, brevior tempore et certamine minor castrorum oppugnatio fuit quam proelium fuerat. Captis direptisque castris cum praedam dictator militi concessisset, secutique fugientem 10 ex castris hostem equites renuntiassent omnes Labicanos victos, magnam partem Aequorum Labicos confugisse, postero die ad Labicos ductus exercitus, oppidumque corona circumdata scalis captum ac direptum est. Dictator exercitu victore Romam reducto die octavo quam creatus 15 erat magistratu se abdicavit.

32

THE ROMANS UNDER CAMILLUS FORCE THE VOLSCI
TO RETIRE

Dato deinde signo ex equo desilit et proximum signiferum manu arreptum secum in hostem rapit. 'Infer, miles,' clamitans 'signum.' Quod ubi videre ipsum Camillum, iam senecta invalidum, vadentem in hostes, procurrunt
5 pariter omnes clamore sublato, 'Sequere imperatorem' pro se quisque clamantes. Iam inclinata res erat, cum repente ingentibus procellis fusus imber proelium diremit. Signo deinde receptui dato, nox insecuta Romanis perfecit bellum. Latini namque et Hernici relictis Volseis domos
10 profecti sunt; Volsei, ubi se desertos ab eis videre, quorum fiducia rebellaverant, relictis castris moenibus Satriei se includunt.

33

POMPEIUS REFUSES TO HELP DOMITIUS WHEN BESIEGED
IN CORFINIUM BY CAESAR

Litteris perlectis Domitius dissimulans in consilio pronuntiat Pompeium celeriter subsidio venturum, hortaturque eos ne animo deficiant, quaeque usui ad defendendum oppidum sint parent. Ipse arcano cum paucis familiaribus suis colloquitur consiliumque fugae capere constituit. Cum 5 vultus Domitii cum oratione non consentiret atque omnia trepidantius timidiusque ageret quam superioribus diebus consuesset, multumque cum suis consiliandi causa secreto praeter consuetudinem colloqueretur, concilia conventusque hominum fugeret, res diutius tegi dissimularique non 10 potuit. Pompeius enim rescripserat sese rem in summum periculum deducturum non esse, neque suo consilio aut voluntate Domitium se in oppidum Corfinium contulisse : proinde, si qua fuisset facultas, ad se cum omnibus copiis veniret. Id ne fieri posset, obsidione atque oppidi circum- 15 munitio fiebat.

34

CAESAR TAKES GOMPHI BY STORM, AND METROPOLIS
SURRENDERS

Caesar, castris munitis, scalas musculosque ad repentinam oppugnationem fieri et crates parari iussit. Quibus rebus effectis, cohortatus milites docuit quantum usum haberet ad sublevandam omnium rerum inopiam
5 potiri oppido pleno atque opulento ; simul reliquis civitatibus huius urbis exemplo inferre terrorem ; et id fieri celeriter, priusquam auxilia concurrerent. Itaque usus singulari militum studio, eodem, quo venerat, die post horam nonam oppidum altissimis moenibus oppugnare
10 aggressus, ante solis occasum expugnavit et ad diripiendum militibus concessit ; statimque ab oppido castra movit et Metropolim venit, sic ut nuntios expugnati oppidi famamque antecederet. Metropolitae, primum eodem usi consilio, isdem permoti rumoribus, portas clauserunt, murosque
15 armatis compleverunt : sed postea, casu civitatis Gomphen-
sis cognito ex captivis, quos Caesar ad murum producendos curaverat, portas aperuerunt.

musculus, a shed, mantlet.

crates, hurdles.

35

THE PRAENESTINES HOPE THAT THE LOCAL ASSOCIATIONS
OF THEIR CAMP WILL TERRIFY THE ROMANS

Dum conscribitur Romae exercitus, castra interim hostium haud procul Alia flumine posita; inde agrum late populantes, fatalem se urbi Romanae locum cepisse inter se iactabant; similem pavorem inde ac fugam fore ac bello Gallico fuerit; etenim si diem contactum religione⁵ insignemque nomine eius loci timeant Romani, quanto magis Aliensi die Aliam ipsam, monumentum tantae cladis, reformidaturos? species profecto iis ibi truces Gallorum sonumque vocis in oculis atque auribus fore. Has inanum rerum inanes ipsas volventes cogitationes, fortunae loci¹⁰ delegaverant spes suas. Romani contra, ubicumque esset Latinus hostis, satis sciebant eum esse quem ad Regillum lacum devictum centum annorum pace obnoxia tenuerint: locum irritaturum se potius ad delendam memoriam dedecoris quam ut timorem faciat: quin ipsi sibi Galli si¹⁵ offerantur illo loco, se ita pugnatos ut Romae pugnaverint in repetenda patria.

contactus, rendered inauspicious.

delegare, to intrust.

obnoxius, servile.

36

A SURRENDER

Quo perfecto opere illi de deditioe missis legatis agere
coeperunt. Pauci ordinis senatorii, qui se cum iis coniun-
xerant, nocte fuga salutem petiverunt. Caesar prima luce
omnes eos, qui in monte consederant, ex superioribus locis
5 in planitiem descendere atque arma proicere iussit. Quod
ubi sine recusatione fecerunt passisque palmis proiecti ad
terram flentes ab eo salutem petiverunt, consolatus con-
surgere iussit et pauca apud eos de lenitate sua locutus, quo
minore essent timore, omnes conservavit, militibusque suis
10 commendavit, ne quis eorum violaretur, neu quid sui deside-
rarent. Hac adhibita diligentia ex castris sibi legiones
alias occurrere et eas, quas secum duxerat, in vicem requies-
cere atque in castra reverti iussit eodemque die Larissam
pervenit.

desiderare, lose, be deprived of.

37

A ROMAN VICTORY OVER THE VOLSCI

Consul copias contra hostem educit ; parvo dirimente intervallo castra ponit. Proxima inde nocte Volsci, discordia Romana freti, si qua nocturna transitio proditiove fieri posset, temptant castra. Sensere vigiles ; excitatus exercitus ; signo dato concursum est ad arma ; ita frustra 5 id inceptum Volscis fuit. Reliquum noctis utrimque quieti datum. Postero die prima luce Volsci fossis repletis vallum invadunt. Iamque ab omni parte munimenta vellebantur, cum consul, quamquam cuncti ut signum daret clamabant, experiendi animos militum causa parumper 10 moratus, postquam satis apparebat ingens ardor, dato tandem ad erumpendum signo militem avidum certaminis emittit. Primo statim incursu pulsi hostes ; fugientibus, quoad insequi pedes potuit, terga caesa ; eques usque ad castra pavidos egit. Mox ipsa castra legionibus circum- 15 datis, cum Volscos inde etiam pavor expulisset, capta direptaque.

dirimo, separate.

38

AN ATTEMPT OF THE GAULS TO ESCAPE BETRAYED
BY THE SCREAMS OF THEIR WOMEN

Omnia experti Galli, quod res nulla successerat, postero die consilium ceperunt ex oppido profugere hortante et iubente Vercingetorige. Id silentio noctis conati non magna iactura suorum sese effecturos sperabant, propterea quod
5 neque longe ab oppido castra Vercingetorigis aberant et palus perpetua, quae intercedebat, Romanos ad insequendum tardabat. Iamque hoc facere noctu apparabant, cum matresfamiliae repente in publicum procurrerunt flentesque proiectae ad pedes suorum omnibus precibus
10 petierunt ne se et communes liberos hostibus ad supplicium dederent, quos ad capiendam fugam naturae et virium infirmitas impediret. Ubi eos in sententia perstare viderunt, quod plerumque in summo periculo timor misericordiam non recipit, conclamare et significare de fuga
15 Romanis coeperunt.

39

THE FABIAN CLAN SURPRISED AND SURROUNDED
DURING A RAID

Iamque Fabii adeo contempserant hostem, ut sua invicta arma neque loco neque tempore ullo crederent sustineri posse. Haec spes provexit, ut ad conspecta procul a Cremera magno campi intervallo pecora, quamquam rara hostium apparebant arma, decurrerent. Et cum im- 5 providi effuso cursu insidias circa ipsum iter locatas superassent palatique passim vaga, ut fit pavore iniecto, raperent pecora, subito ex insidiis consurgitur, et adversi et undique hostes erant. Primo clamor circumlatus exterruit, dein tela ab omni parte accidebant ; coeuntibusque Etruscis iam 10 continenti agmine armatorum saepti, quo magis se hostis inferebat, cogeantur ipsi breviori spatio se colligere. Quares et paucitatem eorum insignem et multitudinem Etruscorum, multiplicatis in arto ordinibus, faciebat.

superare, pass.

artum, a narrow space.

40

PROVINCIALS SHOULD BE ENCOURAGED TO SERVE
ROME BY THE GRANT OF THE FRANCHISE

Si imperatoribus nostris, si senatui, si populo Romano non licebit propositis praemiis elicere ex civitatibus sociorum atque amicorum fortissimum atque optimum quemque ad subeunda pro salute nostra pericula, summa
5 utilitate ac maximo saepe praesidio periculosis atque asperis temporibus cendum nobis erit. Sed per deos immortales ! quae est ista societas, quae amicitia, quod foedus, ut aut nostra civitas careat in suis periculis Massiliensi propugnatore, careat Gaditano, careat Saguntino, aut si quis
10 ex his populis sit exortus qui cum hoste nostro comminus in acie saepe pugnarit, qui se saepe telis hostium obiecerit, nulla condicione huius civitatis praemiis adfici possit ? Etenim in populum Romanum grave est non posse uti sociis excellenti virtute praeditis, qui velint cum periculis
15 nostris sua communicare : in socios vero ipsos iniuriosum est iis praemiis et iis honoribus exclusos esse fidelissimos socios quae pateant stipendiariis, pateant hostibus, pateant saepe servis.

propugnator, a defender.

stipendiarius, a tributary, subject.

41

THE KING OF EGYPT UNSUCCESSFULLY ATTEMPTS TO
CHECK THE ADVANCE OF CAESAR BY HOLDING THE
BANK OF A STREAM

Inter castra et Caesaris iter flumen intercedebat angustum altissimis ripis, quod in Nilum influebat, aberat autem ab regis castris milia passuum circiter septem. Rex cum hoc itinere venire Caesarem comperisset, equitatum omnem delectosque pedites ad id flumen misit, qui transitu 5 Caesarem prohiberent et eminus ex ripis proelium impar inirent: nullum enim processum virtus habebat aut periculum ignavia subibat. Quae res incendit dolore pedites equitesque nostros, quod tam diu pari proelio cum Alexandrinis certarent. Itaque eodem tempore equites 10 Germani dispersi vada fluminis quaerentes partim demissioribus ripis flumen tranarunt, et legionarii magnis arboribus excisis, quae longitudine utramque ripam contingerent, proiectis iis repentinoque aggere iniecto flumen transierunt. Quorum impetum adeo pertimuerunt hostes, 15 ut in fuga spem salutis collocarent; sed id frustra: namque ex ea fuga pauci ad regem refugerunt, paene omni reliqua multitudine interfecta.

processus, means of advance.

demissus, low.

CYRUS GAINS A VICTORY OVER THE SCYTHIANS

BY A STRATAGEM

Cyrus subacta Asia et universo Oriente in potestatem redacto Scythis bellum infert. Erat eo tempore regina Scytharum Tamyris, quae, cum prohibere hostes transitu Oaxis fluminis posset, transire permisit, et sibi faciliorem
5 pugnam intra regni sui terminos rata et hostibus obiectu fluminis fugam difficiliorem. Itaque Cyrus traiectis copiis, cum aliquantisper in Scythiam processisset, castra metatus est. Dein postero die simulato metu, quasi re- fugiens castra deseruisset, ita vini adfatim et ea, quae
10 epulis erant necessaria, reliquit. Quod cum nuntiatum reginae esset, adolescentulum filium ad persequendum eum cum tertia parte copiarum mittit. Cum ventum ad castra Cyri esset, ignarus rei militaris adolescens, veluti ad epulas, non ad proelium venisset, omissis hostibus
15 insuetos barbaros vino se onerare patitur, priusque Scythae ebrietate quam bello vincuntur. Quibus rebus cognitis Cyrus reversus per noctem saucios opprimit omnesque Scythas cum reginae filio interficit.

adfatum, abundance.*saucius*, incapacitated.

43

HANNIBAL AND A LECTURER

Hannibal Carthagine expulsus, cum Ephesum ad Antiochum venisset exsul, invitatus est ab hospitibus suis, ut Phormionem, si vellet, audiret. Cumque is se non nolle dixisset, locutus esse dicitur homo copiosus aliquot horas de imperatoris officio et de re militari. Tum cum ceteri, qui 5 illum audierant, vehementer essent delectati, quaerebant ab Hannibale, quidnam ipse de illo philosopho iudicaret : hic Poenus respondisse fertur, multos se deliros senes saepe vidisse, sed qui magis quam Phormio deliraret vidisse neminem. Neque me hercule iniuria ; quid enim aut 10 adrogantius aut loquacius fieri potuit quam Hannibali, qui tot annis de imperio cum populo Romano omnium gentium victore certasset, Graecum hominem, qui numquam hostem, numquam castra vidisset, numquam denique minimam partem ullius publici muneris attigisset, praecepta de re 15 militari dare ?

copiosus, eloquent.

delirus, silly, crazy.

44

THE ROMANS UNDER FABIVS CAPTURE ANXVR

Circummissae quattuor cohortes cum C. Servilio Ahala cum imminentem urbi collem cepissent, ex loco altiore, qua nullum erat praesidium, ingenti clamore ac tumultu moenia invaserc. Ad quem tumultum obstupefacti, qui 5 adversus Fabium urbem infimam tuebantur, locum dedere scalas admovendi; plenaque hostium cuncta erant, et immitis diu caedes pariter fugientium ac resistentium, armatorum atque inermium fuit. Cogebantur itaque victi, quia cedentibus spei nihil erat, pugnam inire, cum 10 pronuntiatum repente, ne quis praeter armatos violaretur, reliquam omnem multitudinem voluntariam exuit armis; quorum ad duo milia et quingenti vivi capiuntur. A cetera praeda Fabius militem abstinuit, donec collegae venirent, ab illis quoque exercitibus captum Anxur 15 dictitans esse, qui ceteros Volscos a praesidio eius loci avertissent. Qui ubi venerunt, oppidum vetere fortuna opulentum tres exercitus diripuerunt.

pronuntiatum, a proclamation.

45

CICERO PLEADS THAT HE IS NOT ACTING INCONSISTENTLY IN
DEFENDING MURENA AGAINST THE CHARGE OF BRIBERY

Quare, si est boni consulis non solum videre quid agatur, verum etiam providere quid futurum sit, ostendam alio loco quantum communis salutis intersit duos consules in re publica Kalendis Ianuariis esse. Quod si ita est, non tam me officium debuit ad hominis amici fortunas 5 quam res publica consulem ad communem salutem defendendam vocare. Nam quod legem de ambitu tuli, certe ita tuli, ut eam, quam mihimet ipsi iam pridem tuleram de civium periculis defendendis, non abrogarem. Etenim si largitionem factam esse confiterer idque recte 10 factum esse defenderem, facerem improbe, etiam si alius legem tulisset : cum vero nihil commissum contra legem esse defendam, quid est quod meam defensionem latio legis impediat ? Negat esse eiusdem severitatis, Catilinam exitium rei publicae intra moenia molientem verbis et 15 paene imperio ex urbe expulisse et nunc pro L. Murena dicere. Ego autem has partes lenitatis et misericordiae, quas me natura ipsa docuit, semper egi libenter, illam vero gravitatis severitatisque personam non adpetivi, sed ab re publica mihi impositam sustinui.

20

abrogare, repeal.

ambitus, corruption.

moliri, try to bring about, plot.

persona, character, rôle.

46

A ROMAN NOBLE ATTEMPTS TO KILL
THE ETRUSCAN KING

Ubi eo venit, in confertissima turba prope regium tribunal constitit. Ibi cum stipendium militibus forte daretur, et scriba cum rege sedens pari fere ornatu multa ageret cumque milites vulgo adirent, timens sciscitari, uter
5 Porsenna esset, ne ignorando regem semet ipse aperiret, quis esset, scribam pro rege obtruncat. Vadentem inde, qua per trepidam turbam cruento mucrone sibi ipse fecerat viam, cum concursu ad clamorem facto comprehensum regii satellites retraxissent, ante tribunal regis destitutus,
10 tum quoque inter tantas fortunae minas metuendus magis quam metuens 'Romanus sum' inquit 'civis; C. Mucium me vocant. Hostis hostem occidere volui, nec ad mortem minus animi est quam fuit ad caedem: et facere et pati fortia Romanum est. Nec unus in te ego hos animos
15 gessi; longus post me ordo est idem petentium decus. Proinde in hoc discrimen accingere, ut in singulas horas capite tuo dimices.'

sciscitor (dept.), inquire.

satelles, an attendant.

accingor (dept.), prepare oneself.

47

A COMPLETE ROUT

Oratione ducis permoti sunt milites. Discedentem ex contione universi cohortantur ad proelium committendum. Curio igitur constituit proelio rem committere cum primum data sit potestas. Postero die milites producit et in acie collocat. Idem facit hostium imperator. Subito 5 sinistro cornu hostium equitatus omnis et complures levis armaturae cernebantur. Ad eos Curio equitatum et duas cohortes mittit. Eorum primum impetum equites hostium non tulerunt, sed, admissis equis, ad suos refugerunt: multi levis armaturae, ab equitibus relictis, circumvenie- 10 bantur atque interficiebantur ab nostris. Tunc Rebilus, legatus quem Curio secum ex Sicilia duxerat, ‘Curio,’ inquit, ‘perterritos hostes vides. Quid dubitas uti temporis opportunitate?’ Ille milites se sequi iubet, et praecurrit ante omnes. Hostes, caede suorum territi, 15 nihil de resistendo cogitabant, omnesque se iam ab equitatu circumveniri arbitrabantur. Itaque priusquam nostri propius accederent, omnis hostium acies terga vertit.

48

SIEGE OF HALIARTUS

Eodem tempore in Boeotia summa vi Haliartum
 Lucretius praetor oppugnabat : et quamquam nec habebant
 externa auxilia obsessi praeter Coronaeorum iuniores, qui
 prima obsidione moenia intraverant, neque sperabant,
 5 tamen ipsi animis magis quam viribus resistebant. Nam
 et eruptiones in opera crebro faciebant, et arietem admotum
 nunc libramento plumbi gravatum ad terram urgebant, et
 si qua declinarent qui agebant ictum, pro diruto muro
 novum tumultuario opere, raptim ex ipsa ruinae strage
 10 congestis saxis, exstruebant. Cum operibus oppugnatio
 lentior esset, scalas per manipulos dividi praetor iussit ut
 corona undique moenia adgressurus ; eo magis suffecturam
 ad id multitudinem ratus, quod, qua parte palus urbem
 cingit, nec attinebat oppugnari nec poterat.

libramentum, heavy mass.

declinare, move aside, change position.

tumultuarius, hasty, improvised.

attinere, be of use.

49

DEFEAT OF SAMNITES

Primus omnium consul invadit hostem et, cum quo forte contulit gradum, obtruncat. Hoc spectaculo accensi dextra laevaue ante se quisque memorandum proelium ciet; stant obnixa Samnites, quanquam plura accipiunt quam inferunt volnera. Aliquamdiu iam pugnatum erat; 5 atrox caedes circa signa Samnitium, fuga ab nulla parte erat; adeo morte sola vinci destinaverant animis. Itaque Romani, cum et fluere iam lassitudine vires sentirent et diei haud multum superesse, accensi ira concitant se in hostem. Tum primum referri pedem atque inclinari rem 10 in fugam apparuit; tum capi, occidi Samnites, nec superfuissent multi, ni nox victoriam magis quam proelium diremisset.

obnixa, obstinate.

fluere, relax.

50

NUMBERS DO NOT MATTER SO MUCH AS SPIRIT

At enim equitum peditumque multitudo vos com-
movet. Cum paucis adhuc pugnare soliti estis : nunc
primum magnam sustinebitis turbam ! Testis est invicti
Macedonum roboris adversus multitudinem Cilicia inun-
5 data cruore Persarum. Testis est Arbela cuius campi
devictorum a nobis ossibus strati sunt. Sero hostium
legiones numerare coepistis postquam solitudinem in Asia
victoriis vestris fecistis. Cum per Hellespontum navigare-
mus, de paucitate nostra cogitandum fuit : nunc multa
10 undique auxilia inter nos militant. Nec tamen illi turbae
confido. Vestras manus, vestram virtutem intueor.
Quamdiu vobiscum in acie stabo, nec meos nec hostium
exercitus numerabo : vos modo animos plenos alacritatis
adhibete. Non in limine operum laborumque, sed in
15 exitu stamus : pervenimus ad solis ortum et oceanum :
nisi obstat ignavia, victores revertemur in patriam. Digni
estis qui opes referatis in patriam, digni qui nihil inex-
pertum, nihil metu omissum relinquantis.

51

ADDRESS TO TROOPS

Compertum ego habeo, milites, verba virtutem non addere; neque ex ignavo strenuum, neque fortem ex timido, exercitum oratione imperatoris fieri. Quanta cuiusque animo audacia natura aut moribus inest, tanta in bello patere solet: quem neque gloria neque pericula 5 excitant, nequiquam hortere; timor animi auribus obfecit. Sed ego vos, quo pauca monerem, advocavi; simul ut causam mei consili aperirem. Scitis quidem, milites, socordia atque ignavia Lentuli quantam ipsi nobisque cladem attulerit; scitis quo modo, dum ex urbe praesidia 10 opperior, in Galliam proficisci nequiverim. Nunc vero quo in loco res nostrae sint, iuxta mecum omnes intellegitis. Exercitus hostium duo, unus ab urbe, alter a Gallia, obstant: diutius in his locis esse, si maxume animus ferat, frumenti atque aliarum rerum egestas prohibet. Quocumque 15 ire placet, ferro iter aperiendum est. Quapropter vos moneo, ut forti atque parato animo sitis et, cum proelium inibitis, memineritis vos divitias, decus, gloriam, praeterea libertatem atque patriam, in dextris vestris portare.

52

A MOB OPPOSES AN ARMY DISASTROUSLY

Equestre interim proelium commissum est. In quo quia saucius Hannibal pugna excessit, pavore hostibus iniecto defensum egregie praesidium est. Paucorum inde dierum quiete sumpta et vixdum satis percurato vulnere, ad
 5 Victimulas oppugnandas ire pergit. Ea urbs utilis Romanis in Gallico bello fuerat: munitum inde locum frequentaverant accolae mixti undique ex finitimis populis, et tum terror populationum eo plerosque ex agris compulerat. Huius generis multitudo, fama impigre defensi
 10 ad Placentiam praesidii accensa, armis arreptis, obviam Hannibali procedit. Magis agmina quam acies in via concurrerunt: et, cum ex altera parte nihil esset praeter inconditam turbam, in altera dux militi et miles duci fidens, ad triginta milia hominum a paucis fusa sunt.
 15 Postero die praesidium intra muros accepere; iussique arma tradere cum dicto paruissent, signum repente victoribus datur, ut urbem, tanquam vi captam, diriperent.

frequentare, fill with population, people.
inconditus, without any order.

53

CAPTURE OF COMINIUM

Eadem fortuna ab altero consule ad Cominium res gesta est. Prima luce ad moenia omnibus copiis admotis corona cinxit urbem, subsidiaque firma, ne qua eruptio fieret, portis opposuit. Iam signum dantem cum nuntius a collega trepidus de viginti cohortium adventu ab 5 impetu moratus est et partem copiarum revocare coegit. D. Brutum Scaevam legatum cum legione prima et decem cohortibus alariis equitatuque ire adversus subsidium hostium iussit: quocumque in loco fuisset obvius, obsisteret ac moraretur, manumque, si forte ita res posceret, 10 conferret, ne ad Cominium eae copiae admoveri possent. Ipse scalas ferri ad muros ab omni parte urbis iussit, ac testudine ad portas successit. Simul et refringebantur portae et vis undique in muros fiebat. Samnites qui, antequam in muris viderent armatos, satis animi habuerunt ad 15 prohibendos urbis aditu hostes, postquam iam comminus gerebatur res, relictis turribus murisque in forum omnes compulsi sunt. Inde paulisper temptaverunt extremam pugnae fortunam, deinde abiectis armis ad undecim milia hominum et quadringenti in fidem consulis venerunt. 20

alarius, of the wings, *i.e.* of the allies.

testudo, a shelter of shields held over the soldiers' heads.

54

A MASTER MURDERED BY HIS SLAVES

Rem atrocem Largius Macedo, vir praetorius, a servis suis passus est, dominus superbus ac saevus. Lavabatur in villa Formiana: repente eum servi circumstant: alius fauces invadit, alius os verberat, alius pectus et
5 ventrem confodit; et cum exanimem putarent abiciunt in fervens pavimentum, ut experirentur an viveret. Ille, sive quia non sentiebat sive quia se non sentire simulabat, immobilis et extensus fidem fecit se iam mortuum esse. Tum demum effertur: excipiunt servi fideliores: feminae
10 cum ululatu et clamore concurrunt. Ita, vocibus excitatus et recreatus loci frigore, sublati oculis agitatoque corpore vivere se, ut iam tutum erat, confitetur. Diffugiunt servi quorum magna pars comprehensa, ceteri requiruntur. Ipse paucos post dies non sine ultionis solacio vita decessit.
15 Vides quot periculis, quot contumeliis, quot ludibriis simus obnoxii: nec quisquam possit esse securus quia sit remissus et mitis, cum domini non iam iudicio sed scelere perimantur.

obnoxius, exposed, liable.

55

TACTICS OF NUMIDIANS

Numidae equos conscendunt et obequitare stationibus, neminem lacescentes, coeperunt. Nihil primo aspectu contemptius. Equi enim hominesque paululi erant et graciles, discinctus et inermis eques, nisi quod iacula secum portabat. Hunc contemptum de industria augentes labi 5 ex equis Numidae et per ludibrium spectaculo esse. Itaque Ligures, qui primo intenti paratique in stationibus fuerant, iam inermes sedentesque spectabant. Numidae adequitare, dein refugere, sed propius paulatim evehi, velut quos equi invitos efferrent. Postremo, subditis calcaribus, per medias 10 stationes hostium erupere, et, in agrum latiore evecti, omnia propinqua viae tecta incendunt. Proximo deinde vico inferunt ignem; ferro flammaque omnia pervastant. Fumus primo conspectus, deinde clamor trepidantium in vicis auditus, postremo seniores puerique refugientes 15 tumultum in castris fecerunt. Itaque sine consilio, sine imperio, pro se quisque currit ad sua tutanda; momentoque temporis castra relictæ erant, et obsidione liberatus consul, quo intenderat, pervenit.

paululus, of small size.

discinctus, unaccoutred,

ROMANS DEFEATED BY HANNIBAL

His rebus nocte praeparatis, prima luce Hannibal in aciem copias educit. Nec Fulvius est cunctatus, non tam sua ulla spe quam militum impetu fortuito tractus. Itaque eadem temeritate, qua in aciem processum est, instruitur
5 ipsa acies ad libidinem militum procurrentium consistentiumque, quo loco ipsorum tulisset animus. Prima legio et sinistra ala in primo instructae sunt et in longitudinem porrecta acies, clamantibus tribunis nihil roboris ac virium introrsus esse et, quacunque hostes fecissent
10 impetum, perrupturos. Et Hannibal aderat nequaquam similis dux neque simili exercitu neque ita instructo. Ergo ne clamorem quidem atque impetum primum eorum Romani sustinere. Fulvius, ubi rem inclinatham ac trepidantes suos videt, equo arrepto, cum ducentis ferme
15 equitibus effugit; cetera a fronte pulsa acies, deinde a tergo atque alis circumventa eo usque est caesa ut ex duodeviginti milibus hominum haud amplius duo milia evaserint. Captis signis militaribus septem, castris hostes potiti sunt.

57

THE DEATH OF CATILINE

Interea Catilina cum expeditis in prima acie versabatur : laborantibus succurrere, omnia providere, multum ipse pugnare, saepe hostem ferire : strenui militis et boni imperatoris officia simul exsequebatur. Petreius, ubi videt Catilinam magna vi instare, cohortem praetoriam in 5 medios hostes inducit ; eosque perturbatos atque alios alibi resistentes interficit ; deinde ceteros ex lateribus adgreditur. Postquam fusas copias, seque cum paucis relictum esse, videt Catilina, memor generis atque pristinae suae dignitatis, in confertissimos hostes incurrit, ibique 10 pugnans confoditur. Sed, confecto proelio, tum vero cerneret quanta audacia, quantaque vis animi fuisset in exercitu Catilinae : nam fere, quem quisque vivus pugnando locum ceperat, eum amissa anima corpore tegebat. Pauci autem, quos medios cohors praetoria disiecerat, paullo 15 diversius, sed omnes tamen adversis vulneribus, considerant. Catilina vero longe a suis inter hostium cadavera repertus est, paullulum etiam spirans, ferociamque animi, quam habuerat vivus, in vultu retinens.

cohors praetoria, general's bodyguard.

APPRECIATION OF A DEAD FRIEND

Maxime probo quod Pompeii Quintiani morte tanto dolore adficeris ut amici caritatem etiam post mortem extendas. Illud non faciunt plerique, qui tantum viventes amant, seu potius amare se simulant: ac ne simulant
5 quidem nisi quos florentes vident: nam miserorum non secus ac defunctorum obliviscuntur. Sed tibi perennis est fides, tantaque in amore constantia ut finiri nisi tua morte non possit. Et, hercule, is fuit Quintianus quem diligere deceat. Felices amabat, miseros tuebatur, de-
10 siderabat amissos. Iam illi quanta probitas in ore! quam pariter in eo coniuncta est gravitas comitasque! quod studium litterarum! qua pietate cum dissimillimo patre vivebat! nihil tamen obstabat ea dissimilitudo quominus filio pater optimus vir esse videretur. Sed quid dolorem
15 tuum exulcero? Quamquam sic amasti iuvenem ut hoc potius ferre velis quam de illo sileri; a me praesertim, cuius eloquentia putas vitam eius ornari, memoriam prorogari, ipsamque illam, qua est raptus, aetatem posse restitui. Vale.

exulcerare, aggravate.

prorogare, prolong, continue,

A BOASTER'S DIFFICULTIES

Casu venerunt ad ostentatorem hospites, qui istum splendide, dum peregrinabatur, invitarant. Homo conturbatur, sed tamen a vitio naturae non recedit. ‘Bene,’ inquit, ‘facitis, cum venistis : sed melius fecissetis, si ad me domum abissetis.’ Dum haec loquitur, venit ad aedes quasdam in quibus convivium erat eodem die 5 futurum. Has iste, quippe qui aedium dominum novit, cum hospitibus ingreditur. ‘Hic,’ inquit, ‘habito.’ Perspicit argentum, perspicit triclinium stratum probatque. Accedit servulus : dicit clam homini, dominum iam venturum, rogatque ut cum amicis exeat. ‘Itane ?’ 10 inquit, tunc ad hospites versus, ‘Eamus. Ego fratri meo obviam pergam : vos huc ad decimam horam venitote.’ Hospites discedunt, et decima, quo iusserat, reveniunt : quaerunt hunc ; reperiunt cuius domus sit : in deversorium derisi sese conferunt. Postero die vident hominem : 15 narrant, expostulant, accusant. Ait iste eos similitudine loci deceptos deerrasse : se ad noctem multam expectasse.

triclinium, the threefold couch on which guests reclined at meals.

deversorium, inn.

60

EUMENES A PRISONER

Itaque cum in custodiam datus esset Eumenes et praefectus custodum quacsisset ex Antigono quemadmodum servari vellet, ‘ Ut acerrimum ’ inquit ‘ leonem aut ferocissimum elephantum ’: nondum enim statuerat, con-
5 servaret eum necne. Veniebant autem ad Eumenem multi qui eius formam cognoscere studebant, qualis esset, quem tam diu tamque valde timuissent, cuius in perniciem positam spem habuissent victoriae. At Eumenes, cum diutius in vinclis esset, ait Onomarcho se mirari, quare
10 iam tertium diem sic teneretur: non enim hoc convenire Antigoni prudentiae, ut sic uteretur devicto: aut interfici aut liberari iuberet. Hic cum ferocius Onomarcho loqui videretur, ‘ Quid? tu,’ inquit, ‘ animo si isto eras, cur non in proelio cecidisti potius quam in potestatem inimici
15 venires?’ Huic Eumenes, ‘ Utinam quidem istud evenisset! sed eo non accidit, quod numquam cum fortiore sum congressus: non enim cum quoquam arma contuli quin is mihi succubuerit. Non enim virtute hostium sed amicorum perfidia decidi.’

BY THE PARABLE OF THE BELLY AND THE LIMBS
AGRIPPA PERSUADES THE PLEBS TO RETURN TO ROME

Hoc anno plebs, Sicinio quodam auctore, iniussu consulum in Sacrum montem secessit. Trans Anienem amnem est, tria ab urbe millia passuum. Pavor ingens in urbe. Timuit relictæ ab suis plebs violentiam patrum, timuerunt patres residem in urbe plebem, incerti, manere 5 eam an abire mallent. Sic placuit oratorem ad plebem mitti Menenium Agrippam, facundum virum et plebi carum. Is intromissus in castra prisco illo dicendi modo nihil aliud quam hoc narrasse fertur; aliquando cum in homine omnia membra in unum non consentiebant, reliquas partes, indignatas ventrem medio in corpore nihil 10 facere nisi voluptatibus frui, conspiravisse ne manus ad os cibum ferrent, nec os acciperet datum. Dum autem hoc modo ventrem domare conarentur, totum corpus ad extremam tabem venisse. Inde apparuisse ventrem non 15 modo ali sed alere quoque omnes corporis partes. Comparando hinc, quam intestina corporis seditio esset similis irae plebis in patres, flexit mentes hominum. Actum deinde est de concordia, metuque deposito plebs Romam rediit.

reses (adj.), remaining behind.

tabes, weakness.

OMENS THAT TURNED OUT TRUE

L. Paulus consul iterum, cum ei bellum ut cum rege Perse gereret obtigisset, ut ea ipsa die domum ad vesperum rediit, filiolarum suarum Tertiam, quae tum erat admodum parva, osculans animum advertit tristiculam. ‘ Quid est,’ inquit, ‘ mea Tertia ? Quid tristis es ? ’ ‘ Mi pater,’ inquit, ‘ Persa periit.’ Tum ille artius puellam complexus ‘ Accipio,’ inquit, ‘ mea filia, omen ’ ; erat autem mortuus catellus eo nomine. L. Flaccum ego audivi cum diceret Caeciliam, cum vellet sororis suae filiam in matrimonium
 10 conlocare, exisse in quoddam sacellum ominis capiendi causa, quod fieri more veterum solebat : cum virgo staret et Caecilia in sella sederet neque diu ulla vox e sacello exstitisset, puellam defatigatam petisse a matertera ut sibi concederet, paulisper ut in eius sella requiesceret ;
 15 illam autem dixisse : ‘ Vero, mea puella, tibi concedo meas sedes.’ Quod omen res consecuta est : ipsa enim brevi mortua est, virgo autem nupsit ei cui Caecilia nupta fuerat.

catellus, puppy.

sacellum, chapel.

matertera, aunt.

63

THE SLEEP OF ALEXANDER

Non tamen quisquam ex custodibus corporis intrare tabernaculum audebat : et iam tempus instabat, nec miles iniussu ducis aut arma capere poterat, aut in ordines ire. Iamque exire necesse erat : tunc demum Parmenio intrat tabernaculum, saepiusque nomine compellatum, cum 5 voce non posset, tactu excitavit. ‘ Multa lux,’ inquit, ‘ est : instructam aciem hostis admovit : tuus miles adhuc inermis exspectat imperium. Ubi est vigor ille animi tui ? Nempe excitare vigiles soles.’ Ad haec Alexander : ‘ Credisne, me prius somnum capere potuisse, quam 10 exonerarem animum sollicitudine, quae quietem morabatur ? ’ signumque pugnae tubam dari iussit. Et cum in eadem admiratione Parmenio perseveraret, quod solutum se curis somnum cepisse dixisset, ‘ Minime,’ inquit, ‘ mirum est : ego enim, cum Darius terram ureret, vicos excinderet, 15 alimenta corrumperet, potens mei non eram : nunc vero quid metuam, cum acie decernere paret ? ’

AN ERUPTION OF VESUVIUS

Nubes (incertum procul intuentibus ex quo monte :
 Vesuvium fuisse postea cognitum est) oriebatur : cuius
 similitudinem et formam non alia magis arbor quam
 pinus expresserit. Nam longissimo velut trunco elata
 5 in altum quibusdam ramis diffundebatur : candida in-
 terdum, interdum sordida et maculosa, prout terram
 cineremve sustulerat. Magnum propiusque noscendum,
 ut eruditissimo viro, visum.

Properat illuc, unde alii fugiunt ; rectumque cursum,
 10 recta gubernacula in periculum tenet, adeo solutus metu
 ut omnes illius mali motus, omnes figuras, ut depre-
 henderat oculis, dictaret enotaretque. Iam navibus cinis
 inciderat, quo propius accederet, calidior et densior ; iam
 pumices etiam, nigrique et ambusti et fracti igne lapides.
 15 Cunctatus paullum an retro flecteret, mox gubernatori
 ut ita faceret monenti, ' Fortes,' inquit, ' fortuna iuvat.'

maculosus, speckled, spotted.

pumices, pieces of rock.

65

M. SCAURUS ACCUSED OF TREASON

Non multo ante, Italico bello exorto, cum ob sociis negatam civitatem nobilitas in invidia esset, Q. Varius tribunus plebis legem tulit ut quaereretur de iis quorum ope consiliove socii contra populum Romanum arma sumpsissent. Tum Q. Caepio vetus inimicus Scauri sperans se invenisse occasionem opprimendi eius egit ut Q. Varius tribunus plebis belli concitati crimine adesse apud se Scaurum iuberet iam aetate provectum. Ille per lictorem arcessitus, cum iam ex morbo male solveretur, dissuadentibus amicis ne se in illa valetudine et aetate invidiae populi obiceret, innixus nobilissimis iuvenibus processit in forum, deinde accepto respondendi loco dixit : ‘ Q. Varius Hispanus M. Scaurum principem senatus socios in arma ait convocasse ; M. Scaurus princeps senatus negat ; testis nemo est : utri vos, Quirites, convenit credere ? ’ Qua voce ita omnium commutavit animos ut ab ipso etiam tribuno dimitteretur.

THE PEOPLE ROUSED BY THE SIGHT
OF ONE MAN'S SUFFERING

Sed et bellum Volscum imminebat et civitas secum ipsa discors intestino inter patres plebemque flagrabat odio. Fremebant, se, foris pro libertate et imperio dimicantes, domi a civibus captos et oppressos esse, tutioremque
5 in bello quam in pace et inter hostes quam inter cives libertatem plebis esse; invidiamque eam sua sponte crescentem insignis unius calamitas accendit. Magno natu quidam cum omnium malorum suorum insignibus se in forum proiecit. Obsita erat squalore vestis, foedior cor-
10 poris habitus pallore ac macie perempti; ad hoc promissa barba et capilli efferaverant speciem oris. Noscitabatur tamen in tanta deformitate, et ordines duxisse aiebant; aliaque militiae decora vulgo miserantes eum iactabant; ipse testes honestarum aliquot locis pugnarum cicatrices
15 adverso pectore ostentabat. Sciscitantibus, unde ille habitus, unde deformitas, cum circumfusa turba esset prope in contionis modum, Sabino bello ait se militantem, quia propter populationes agri non fructu modo caruerit, sed villa incensa fuerit, direpta omnia, pecora abacta,
20 tributum iniquo suo tempore imperatum, aes alienum fecisse. Id cumulatam usuris primo se agro paterno avitque exuisse, deinde fortunis aliis; postremo velut tabem pervenisse ad corpus; ductum se ab creditore non in servitium, sed in ergastulum et carnificinam esse.

obsita squalore, squalid.
iactare, make much of.

tabes, pestilence.
carnificina, torture.

67

A CARELESS ATTACK PUNISHED

Quarta inde vigilia signa movit mille ferme ad praesidium castrorum relictis. Incompositi, longo agmine effusi, infrequentes, cum nocturnus error dissiparet, ad urbem pervenerunt. Crevit negligentia, postquam neminem armatum in muris viderunt. Ceterum ubi primum sub 5 ictu teli fuerunt, duabus simul portis erumpitur, et ad clamorem erumpentium ingens strepitus e muris ortus ululantium mulierum cum crepitu undique aeris, et incondita multitudo turba immixta servili variis vocibus personabat. Hic tam multiplex undique obiectus terror 10 effecit, ne sustinere primam procellam eruptionis Romani possent. Itaque fugientes plures quam pugnantes interempti sunt : vix duo milia hominum cum ipso legato in castra perfugerunt. Quo longius iter in castra erat, eo plures fessos consecrandi hostibus copia fuit. Ne moratus 15 quidem in castris Appius ut suos dissipatos fuga colligeret, quae res palatis per agros saluti fuisset, ad Lychnidum protinus reliquias cladis reduxit.

68

WAR WITH THE HERNICI

Priusquam dictator legionesque novae in Hernicos venirent, ductu C. Sulpici legati res per occasionem gesta egregie est. In Hernicos morte consulis contemptim ad castra Romana cum haud dubia expugnandi spe succedentes, hortante legato et plenis irae atque indignitatis militum animis, eruptio est facta. Multum ab spe adeundi valli res Hernicis afuit; adeo turbatis inde ordinibus abscessere. Dictatoris deinde adventu novus veteri exercitus iungitur et copiae duplicantur; et pro contione
10 dictator laudibus legati militumque, quorum virtute castra defensa erant, simul audientibus laudes meritas tollit animos, simul ceteros ad aemulandas virtutes acuit. Neque segnius ad hostes bellum apparatus, qui et parti ante decoris memores neque ignari auctarum virium hostis
15 suas quoque vires augent. Omne Hernicum nomen, omnis militaris aetas excitur; quadringenariae octo cohortes, lecta robora virorum, scribuntur. Hunc eximium florem iuventutis eo etiam quod ut duplex acciperent stipendium decreverant spei animorumque implevere.

quadringenariae, of 400 each.

69

AN OATH RESPECTED

L. Manlio, cum dictator fuisset, M. Pomponius diem dixit, quod is paucos sibi dies ad dictaturam gerendam addidisset ; criminabatur etiam, quod Titum filium, qui postea est Torquatus appellatus, ab hominibus relegasset et ruri habitare iussisset. Quod cum audivisset adolescens 5 filius, negotium exhiberi patri, accurrisse Romam et cum prima luce Pomponi domum venisse dicitur. Cui cum esset nuntiatum, qui illum iratum allaturum ad se aliquid contra patrem arbitraretur, surrexit e lectulo remotisque arbitris ad se adolescentem iussit venire. At ille, ut 10 ingressus est, confestim gladium destrinxit iuravitque se illum statim interfectorum, nisi ius iurandum sibi dedisset se patrem missum esse facturum. Iuravit hoc terrore coactus Pomponius ; rem ad populum detulit, docuit, cur sibi causa desistere necesse esset, Manlium missum fecit. 15 Tantum temporibus illis ius iurandum valebat.

negotium exhibere, to occasion trouble.

70

SEGESTA SACKED

Segesta est oppidum pervetus in Sicilia, iudices, quod ab Aenea fugiente a Troia atque in haec loca veniente conditum esse demonstrant. Itaque Segestani non solum perpetua societate atque amicitia, verum etiam cognatione
5 se cum populo Romano coniunctos esse arbitrantur. Hoc quondam oppidum, cum illa civitas cum Poenis suo nomine ac sua sponte bellaret, a Carthaginiensibus vi captum atque deletum est, omniaque, quae ornamento urbi esse possent, Carthaginem sunt ex illo loco deportata. Fuit apud
10 Segestanos ex aere Dianae simulacrum cum summa atque antiquissima praeditum religione, tum singulari opere artificioque perfectum. Hoc translatum Carthaginem locum tantum hominesque mutarat, religionem quidem
pristinam conservabat; nam propter eximiam pulchritudinem etiam hostibus digna, quam sanctissime colerent,
15 videbatur.

71

INDUTIOMARUS PREPARES TO REBEL AGAINST CAESAR

Treveri vero atque Indutiomarus totius hiemis nullum tempus intermiserunt quin trans Rhenum legatos mitterent, civitates sollicitarent, pecunias pollicerentur, magna parte exercitus nostri interfecta multo minorem superesse dicerent partem. Neque tamen ulli civitati Germanorum 5 persuaderi potuit ut Rhenum transiret, cum se bis expertos dicerent, Ariovisti bello et Tencterorum transitu : non esse amplius fortunam temptaturos. Hac spe lapsus Indutiomarus nihilo minus copias cogere, exercere, a finitimis equos parare, exsules damnatosque tota Gallia 10 magnis praemiis ad se allicere coepit. Ac tantam sibi iam his rebus in Gallia auctoritatem comparaverat ut undique ad eum legationes concurrerent, gratiam atque amicitiam publice privatimque peterent.

THE RHODIANS VOLUNTEER TO LEAD CAESAR'S FLEET
AGAINST THE ALEXANDRIANS

Erant inter duas classes vada transitu angusto, diuque inter nostros et Alexandrinos est exspectatum, utri facerent transeundi initium. Rhodiis navibus praeerat Euphranor, animi magnitudine ac virtute magis cum nostris hominibus 5 quam cum Graecis comparandus. Qui ubi Caesaris animum advertit, 'Videris mihi,' inquit, 'Caesar, vereri, si haec vada primis navibus intraveris, ne prius dimicare cogaris quam reliquam classem potueris explicare. Nobis rem committe : nos proelium sustinebimus, dum reliqui 10 subsequantur. Hos quidem diutius in nostro conspectu gloriari magno nobis et dedecori et dolori est.' Caesar illum adhortatus atque omnibus laudibus prosecutus dat signum pugnae. Progressas ultra vadum quattuor Rhodias naves circumsistunt Alexandrini atque in eas impetum 15 faciunt. Sustinent illi atque arte sollertiaque se explicant ; ac tantum doctrina potuit ut in dispari numero nulla navis transversa hosti obiceretur, nullius remi detergerentur, sed semper venientibus adversae occurrerent. Interim sunt reliquae subsecutae. Tum necessario discessum ab 20 arte est propter angustias loci, atque omne certamen in virtute constitit.

detergere, sweep off, break off.

73

THE FEAR OF DEATH

Quarta restat causa, quae maxime angere atque sollicitam habere nostram aetatem videtur, appropinquo mortis, quae certe a senectute non potest esse longe. O miserum senem, qui mortem contemnendam esse in tam longa aetate non viderit ! quae aut plane negligenda est, 5 si omnino exstinguit animum, aut etiam optanda, si aliquo cum deducit, ubi sit futurus aeternus ; atqui tertium certe nihil inveniri potest ; quid igitur timeam, si aut non miser post mortem aut beatus etiam futurus sum ? Quamquam quis est tam stultus, quamvis sit adolescens, cui sit 10 exploratum se ad vesperum esse victurum ? Quin etiam aetas illa multo plures quam nostra casus mortis habet ; facilius in morbos incidunt adolescentes, gravius aegrotant, tristius curantur. Itaque pauci veniunt ad senectutem : quod ni ita accideret, melius et prudentius viveretur. 15 Mens enim et ratio et consilium in senibus est ; qui si nulli fuissent, nullae omnino civitates fuissent.

ALEXANDER SPARES SOME PRISONERS

Ex captivis Sogdianis ad Alexandrum triginta nobilissimi, corporum robore eximio, perducti sunt. Qui ut per interpretem cognoverant iussu regis ipsos ad supplicium trahi, carmina canere, et motu corporis gaudium
5 animi ostentare coeperunt. Admiratus rex tanta magnitudine animi mortem oppetere, revocari eos iussit. Causam tantae laetitiae, cum supplicium ante oculos haberent, requirit. Tum quidam ex iis, 'Si ab alio occideremur,' inquit, 'tristes moreremur. Nunc, ubi a tanto rege, victore
10 omnium gentium, honestam mortem accepturi sumus, carminibus nostrum secundum morem et laetitia celebramus.' Tum rex, 'Quaero,' inquit, 'an vivere velitis non inimici mihi, cuius beneficio victuri estis?' Cum illi nunquam se inimicos ei, sed bello lacessitos hostes fuisse,
15 interrogavit, quod pignus fidei, si vitae peperisset, daturi essent. 'Vita,' aiunt, 'quam accipimus pignus erit: ubicumque repetes, reddemus.' Nec promissa fefellerunt. Nam qui remissi domos erant, in fide populares continebant. Quattuor inter custodes corporis retenti nulli Macedonum in
20 regem caritate cesserunt.

75

THE CHARACTER OF THE EMPEROR TITUS

Huic Titus filius successit, qui et ipse Vespasianus est dictus ; vir omni virtutum genere mirabilis, adeo ut amor et deliciae humani generis diceretur : facundissimus, bellicosissimus, moderatissimus : causas Latine egit, poemata et tragoedias Graece composuit. In oppugnatione Hiero- 5 solymorum sub patre militans duodecim propugnatores duodecim sagittarum ictibus confixit. Romae tantae civilitatis in imperio fuit, ut nullum omnino puniret : convictos adversum sese coniurationis ita dimisit, ut in eadem familiaritate qua antea haberet. Facilitatis et 10 liberalitatis tantae fuit, ut cum nulli quicquam negaret, et ab amicis reprehenderetur, responderit, Nullum tristem debere ab imperatore discedere. Praeterea cum quodam die in cena recordatus fuisset, nihil se illo die cuiquam praestitisse, dixit, Amici, hodie diem perdidi. Hic Romae amphi- 15 theatrum aedificavit, et quinque milia ferarum in dedicatione eius occidit. Per haec inusitato favore dilectus, morbo periit in ea qua pater villa, aetatis anno altero et quadragesimo.

76

MEDEA LAMENTS HER DESERTION BY JASON, AND REMINDS
HIM OF THE HELP SHE AFFORDED HIM BY HER MAGIC

Deseror, amissis regno patriaque domoque,

coniuge, qui nobis omnia solus erat.

serpentes igitur potui taurosque furentes,

unum non potui perdomuisse virum.

5 quaeque feros pepuli doctis medicatibus ignes,

non valeo flammās effugere ipsa meas.

ipsi me cantus herbaeque artesque relinquunt ;

nil dea, nil Hecates sacra potentis agunt.

non mihi grata dies. noctes vigilantur amarac,

10 et tener a misero pectore somnus abit.

quae me non possum, potui sopire draconem.

utilior cuivis quam mihi cura mea est.

medicatus, drug, charm.

77

TRANSMIGRATION OF SOULS

O genus attonitum gelidæ formidine mortis !
quid Styga, quid tenebras et nomina vana timetis,
materiem vatum, falsique pericula mundi ?
corpora sive rogos flamma, seu tabe vetustas
5 abstulerit, mala posse pati non ulla putetis.
morte carent animæ, semperque priore relictæ
sede novis domibus vivunt habitantque receptæ.
omnia mutantur. nihil interit. errat, et illinc
huc venit, hinc illuc, et quoslibet occupat artus
spiritus, eque feris humana in corpora transit, 10
inque feras noster, nec tempore deperit ullo.
utque novis facilis signatur cera figuris,
nec manet ut fuerat, nec formas servat easdem,
sed tamen ipsa eadem est, animam sic semper eandem
esse, sed in varias doceo migrare figuras. 15

rogos, funeral pyre.

tabes, decay.

cera, wax.

78

THE SHADE OF ACHILLES DEMANDS THE SACRIFICE
OF POLYXENA

- Litore Threicio classem religarat Atrides,
dum mare pacatum, dum ventus amicier esset.
hic subito, quantus, cum viveret, esse solebat,
exit humo late rupta, similisque minanti
5 temporis illius vultum referebat Achilles,
quo ferus iniusto petiit Agamemnona ferro,
'immemores' que 'mei disceditis,' inquit, 'Achivi ?
obrutaque est mecum virtutis gratia nostrae ?
ne facite ! utque meum non sit sine honore sepulcrum,
10 placet Achilleos mactata Polyxena manes.'
dixit : et, immiti sociis parentibus umbrae,
rapta sinu matris, quam iam prope sola fovebat,
fortis et infelix et plus quam femina virgo
ducitur ad tumulum, diroque fit hostia busto.

obruo, bury.

macto, sacrifice.

hostia, victim.

80

THE CLAIM OF JULIUS TO DEIFICATION DUE NOT ONLY TO
HIS OWN DEEDS BUT TO HIS HAVING AUGUSTUS AS HIS
(ADOPTED) SON

Hic tamen accessit delubris advena nostris :
Caesar in urbe sua deus est. quem Marte togaque
praecipuum non bella magis finita triumphis
resque domi gestae properataque gloria rerum
5 in sidus vertere novum stellamque comantem,
quam sua progenies. neque enim de Caesaris actis
ullum maius opus quam quod pater exstitit huius.
ne foret hic igitur mortali semine cretus,
ille deus faciendus erat. quod ut aurea vidit
10 Aeneae genetrix, vidit quoque triste parari
pontifici letum et coniurata arma moveri,
palluit et cunctis, ut cuique erat obvia, divis
'adspice,' dicebat, 'quanta mihi mole parentur
insidiae quantaque caput cum fraude petatur.'

Hic (line 1), Aesculapius, whose worship was imported to Rome
from Epidaurus.

genetrix, i.e. Venus.

pontifex, i.e. Julius, to whose assassination the line refers.

81

NARCISSUS IS FASCINATED BY HIS OWN REFLECTION

Hic puer et studio venandi lassus et aestu
procubuit faciemque loci fontemque secutus.
dumque sitim sedare cupit, sitis altera crevit,
dumque bibit, visae correptus imagine formae
spem sine corpore amat, corpus putat esse, quod
umbra est.

5

adstupet ipse sibi vultuque immotus eodem
haeret, ut e Pario formatum marmore signum.
spectat humi positus geminum, sua lumina, sidus,
cunctaque miratur, quibus est mirabilis ipse :
se cupit imprudens et, qui probat, ipse probatur.
in medias quotiens visum captantia collum
bracchia mersit aquas nec se deprendit in illis !
quid videat, nescit ; sed quod videt, uritur illo.

10

secutus, attracted by.

adstupeo, to gaze in wonder at.

lumen, eye.

uri, to burn with longing for.

82

A STORM AT SEA

- Hic iubet : impediunt adversae iussa procellae,
 nec sinit audiri vocem fragor aequoris ullam.
 aspera crescit hiems, omnique e parte feroces
 bella gerunt venti fretaque indignantia miscent.
 5 ipse pavet, nec se, qui sit status, ipse fatetur
 scire ratis rector, nec quid iubeatve vetetve :
 tanta mali moles tantoque potentior arte est.
 quippe sonant clamore viri, stridore rudentes,
 undarum incursu gravis unda, tonitribus aether.
 10 fluctibus erigitur caelumque aequare videtur
 pontus, et inductas adspergine tangere nubes.
 et modo, cum fulvas ex imo verrit harenas,
 concolor est illis, Stygia modo nigrior unda ;
 sternitur interdum spumisque sonantibus albet.

rector, captain.

rudentes, rigging.

adspergo, spray.

sterni (pass.), to be spread out, smooth.

83

THE LATINS CAPTURE EURYALUS

Interea praemissi equites ex urbe Latina,
 cetera dum legio campis instructa moratur,
 ibant et Turno regi responsa ferebant,
 ter centum, scutati omnes, Volscente magistro.
 iamque propinquabant castris muroque subibant, 5
 cum procul hos laevo flectentes limite cernunt
 et galea Euryalum sublustri noctis in umbra
 prodidit immemorem radiisque adversa refulsit.
 haud temere est visum. conclamat ab agmine Volscens :
 ‘ state, viri. quae causa viae ? quive estis in armis ? 10
 quove tenetis iter ? ’ nihil illi tendere contra,
 sed celerare fugam in silvas et fidere nocti.
 obiciunt equites sese ad divortia nota
 hinc atque hinc omnemque abitum custode coronant.

divortia, places where paths cross.

84

AN EPITAPH ON ALCIMUS

Alcime, quem raptum domino crescentibus annis

Lavicana levi caespite velat humus,

accipe non Pario nutantia pondera saxo,

quae cineri vanus dat ruitura labor,

5 sed faciles buxos et opacas palmitis umbras

quaeque virent lacrimis roscida prata meis.

accipe, care puer, nostri monimenta doloris :

hic tibi perpetuo tempore vivet honor.

cum mihi supremos Lachesis perneverit annos,

10 non aliter cineres mando iacere meos.

Lavicana, i.e. the grave was by the side of the Via Lavicana.

buxus, box-tree.

pernere, spin to an end.

85

HOW YOUNG LEANDER CROSS'D THE HELLESPONT

Nox erat incipiens, (namque est meminisse voluptas)
cum foribus patriis egrediebar amans ;
nec mora, deposito pariter cum veste timore
iactabam liquido bracchia lenta mari.
suspiciens lunam ' Faveas, dea candida,' dixi, 5
' et subeant animo Latmia saxa tuo !
non sinit Endymion te pectoris esse severi ;
flecte, precor, vultus ad mea furta tuos ! '
haec ego, vel certe non his diversa, locutus
per mihi cedentes nocte ferebar aquas ; 10
unda percussae radiabat imagine lunae,
et nitor in tacita nocte diurnus erat ;
nullaque vox usquam, nullum veniebat ad aures
praeter dimotae corpore murmur aquae.

Latmia saxa : Endymion was a shepherd of Mount Latmus, beloved by the goddess Luna.

86

AEGEUS SAYS GOOD-BYE TO HIS SON

Namque ferunt, natum ventis cum crederet Aegeus,
talìa complexum iuveni mandata dedisse :

‘ nate mihi longa iucundior unice vita,
nate, ego quem in dubios cogor dimittere casus,

5 reddite in extrema nuper mihi fine senectae,
quandoquidem fortuna mea ac tua fervida virtus
eripit invito mihi te, cui languida nondum
lumina sunt nati cara saturata figura,

non ego te gaudens laetanti pectore mittam,
10 sed primum multas expromam mente querellas,
canitiem terra atque infuso pulvere foedans.’

87

A FARMER'S LIFE IN OLD AGE

Quam potius laudandus hic est, quem prole parata
occupat in parva pigra senecta casa !

ipse suas sectatur oves, at filius agnos,
et calidam fesso comparat uxor aquam.

sic ego sim, liceatque caput candescere canis, 5
temporis et prisci facta referre senem.

interea pax arva colat. pax candida primum
duxit araturos sub iuga panda boves,

pax aluit vites et succos condidit uvae,
funderet ut nato testa paterna merum : 10

pace bidens vomerque vigent, at tristia duri
militis in tenebris occupat arma situs.

cani, gray hairs.

pandus, curved.

situs, rust.

88

PROSERPINE CARRIED OFF BY PLUTO

Plurima lecta rosa est, et sunt sine nomine flores ;
ipsa crocos tenues, liliaque alba legit.

carpendi studio paulatim longius itur,
et dominam casu nulla secuta comes.

5 hanc videt, et visam patruus velociter aufert ;
regnaque caeruleis in sua portat equis.

illa quidem clamabat, 'Io, carissima mater,
auferor !' ipsa suos abscideratque sinus.

at chorus aequalis cumulatis flore canistris,
10 'Persephone,' clamant, 'ad tua dona veni !'
ut clamata silet, montes ululatibus implent,
et feriunt maestae pectora nuda manus.

aequalis, of equal age.

canistra, baskets.

89

LOVE IN THE COUNTRY

Rura meam, Cerinthe, tenent villaeque puellam :
ferreus est, heu, heu, quisquis in urbe manet.
ipsa Venus latos iam nunc migravit in agros,
verbaque aratoris rustica discit Amor.
o ego cum dominam aspicerem, quam fortiter illic 5
versarem valido pingue bidente solum.
nec quererer, cum sol graciles exureret artus,
laederet aut teneras pustula rupta manus.
pavit et Admeti tauros formosus Apollo,
nec cithara intonsae profueruntve comae. 10
Delos ubi nunc, Phoebe, tua est ? ubi Delphica Pytho ?
nempe Amor in parva te iubet esse casa.

pustula, blister.

90

CIRCE MEETS PICUS WHILE HUNTING

Quae dum feminea modulatur carmina voce,
exierat tecto Laurentes Picus in agros,
indigenas fixurus apros, tergumque premebat
acris equi, laevaue hastilia bina ferebat.
5 venerat in silvas et filia Solis easdem,
utque novas legeret fecundis collibus herbas,
nomine dicta suo Circaea reliquerat arva.
quae simul ac iuvenem, virgultis abdita, vidit,
obstupuit. cecidere sinu, quas legerat, herbae,
10 flammaque per totas visa est errare medullas.

virgulta, (*n. pl.*), thicket.

medulla, marrow, innermost part.

91

OWD BIDS THE EMPEROR TO CHANGE THE PLACE
OF HIS EXILE

Nunc, precor, hinc allo iubeat cedere, si non
 nostra versando vota pudore carent.
 mitius exilium pauloque propinquius opto.
 quique sit a saevo longius hoste locus,
 quantaque in Augusto clementia, siquis ab illo
 hoc peteret pro me foretitan ille daret.
 frigida me continent Euxini flumina Ponti
 clivus ab antiquis Aeneas ille iulæ.
 nam neque lactantur moderatis aequora ventis,
 nec placidos portus hospita navis adit
 sunt circa gentes, quas prædæ sanguine quaerunt :
 nec minus infida terra timeatur aqua

92

TRAVEL AND EXILE TO BE ENDURED

- Tu tantum, quamvis firmis retinebere vinclis,
i procul et longas carpere perge vias.
flebis, et occurret desertae nomen amicac,
stabit et in media pes tibi saepe via ;
5 sed quanto minus ire voles, magis ire memento :
perfer et invitos currere coge pedes.
nec quot transieris, nec quot tibi, quaere, supersint
milia, nec, maneat ut prope, finge moras ;
tempora nec numera nec crebro respice Romam,
10 sed fuge ; tutus adhuc Parthus ab hoste fuga est.
dura aliquis praecepta vocet mea ; dura fatemur
esse, sed ut valeas multa dolenda feres.
ut corpus redimas, ferrum patieris et ignes,
arida nec sitiens ora levabis aqua ;
15 ut valeas animo, quicquam tolerare negabis ?
at pretium pars haec corpore maius habet.

93

THE POET EXHORTS THE EMPRESS LIVIA TO FORTITUDE
ON THE DEATH OF HER SON DRUSUS

Imposuit te alto Fortuna locumque tueri
iussit honoratum, Livia : perfer onus.
ad te oculos auresque trahis : tua facta notamus ;
nec vox missa potest principis ore tegi.
alta mane, supraque tuos adsurge dolores ; 5
infragilemque animum, quod potes, usque tene.
fata manent omnes ; omnes exspectat avarus
portitor, et turbae vix satis una ratis.
tendimus huc omnes ; metam properamus ad unam :
omnia sub leges mors vocat atra suas. 10
maximus ille quidem iuvenum spes publica vixit,
et, qua natus erat, gloria summa domus.
sed mortalis erat ; nec tu segura fuisti,
fortia progenie bella gerente tua.
portitor, ferryman (i.e. of the river Styx).

94

A RUSTIC SINGING CONTEST

Intactam Crocalen puer Astacus et puer Idas,
Idas lanigeri dominus gregis, Astacus horti,
dilexere diu, formosus uterque nec impar
voce sonans. hi cum terras gravis ureret aestas,
5 ad gelidas umbras et easdem forte sub umbras
conveniunt dulcique parant contendere cantu.
adfuit omne genus pecudum, genus omne ferarum,
et quodcumque vagis altum ferit aera pennis.
convenit umbrosa quicumque sub ilice lentus
10 pascit oves, Faunusque pater Satyrique bicornes ;
adfuerunt sicco Dryades pede, Naïdes udo,
et tenuere suos properantia flumina cursus ;
desistunt tremulis incurrere frondibus Euri
altaque per totos fecere silentia montes.

intacta, maiden.

impar voce sonans, ill-matched in song.

95

THE RESULTS OF THE FLOOD

Exspatiata ruunt per apertos flumina campos,
cumque satis arbusta simul pecudesque virosque
tectaque cumque suis rapiunt penetralia sacris.
si qua domus mansit potuitque resistere tanto
indeiecta malo, culmen tamen altior huius 5
unda tegit, pressaeque latent sub gurgite turres.
iamque mare et tellus nullum discrimen habebant :
omnia pontus erant, deerant quoque litora ponto.
occupat hic collem, cumba sedet alter adunca
et ducit remos illic, ubi nuper arabat : 10
ille supra segetes aut mersae culmina villae
navigat, hic summa piscem deprendit in ulmo.
figitur in viridi, si fors tulit, ancora prato,
aut subiecta terunt curvae vineta carinae.

exspatiari, to overflow.

sata, crops.

culmen, roof.

penetralia, shrines.

aduncus, curved.

96

THE PROPHETESS CARMENTIS FORETELLS TO THE EXILE
EVANDER THE FUTURE GREATNESS OF ROME

‘ Fallor ? an hi fient ingentia moenia colles ?
iuraque ab hac terra cetera terra petet ?
montibus his olim totus promittitur orbis.

quis tantum fati credat habere locum ?
5 et iam Dardaniae tangent haec litora pinus :
hic quoque causa novi femina Martis erit.
care nepos, Palla, funesta quid induis arma ?
indue : non humili vindice caesus eris.

victa tamen vinces, eversaue Troia resurges ;
10 obruet hostiles ista ruina domos.

urite victrices Neptunia Pergama flammae :
num minus hic toto est altior orbe cinis ? ’
puppibus egressus Latia stetit exul in herba.
felix, exsilium cui locus ille fuit !

vindex, avenger.

97

THE ADVANCE OF AENEAS AND HIS MEN AGAINST THE
LATINS COMPARED TO THE COMING OF A THUNDER-
STORM IN THE COUNTRY

Haec ubi dicta dedit, portis sese extulit ingens,
telum immane manu quatiens ; simul agmine denso
Antheusque Mnestheusque ruunt, omnisque relictis
turba fluit castris. tum caeco pulvere campus
miscetur, pulsuque pedum tremit excita tellus. 5
videre Ausonii, gelidusque per ima cucurrit
ossa tremor ; prima ante omnes Iuturna Latinos
audiit adgnovitque sonum, et tremefacta refugit.
ille volat, campoque atrum rapit agmen aperto.
qualis ubi ad terras abrupto sidere nimbus 10
it mare per medium ; miseris, heu, praescia longe
horrescunt corda agricolis ; dabit ille ruinas
arboribus, stragemque satis ; ruet omnia late ;
talis in adversos ductor Rhoeteius hostes
agmen agit. 15

abrupto sidere, from the rent heavens.

nimbus, storm-cloud.

sata, crops.

Rhoeteius, Trojan.

THE BEE-KEEPER ARISTAEUS ASKS HELP FROM PROTEUS

Flebat Aristaeus quod apes cum stirpe necatas
viderat inceptos destituisse favos.

caerula quem genetrix aegre solata dolentem
addidit haec dictis ultima verba suis :

5 'siste, puer, lacrimas. Proteus tua damna levabit
quoque modo repares quae perire dabit.
desipiat ne te versis tamen ille figuris.

impediant gemmas vincula firma manus.

pervenit ad vatem juvenis resolutaque somno

10 alligat aequorei brachia capta senis.

ille sua faciem transformis adulterat arte :

mox domitus vinculis in sua membra rediit.

omneque caerulas tollens rotantia barba

'qua' dixit 'repares arte requiris apes' /

favos, honeycomb.

adultera, change.

99

ULYSSES AND CALYPSO

O! quotiens illum doluit properare Calypso

remigioque aptas esse negavit aquas!

haec Troiae casus iterumque iterumque rogabat,

ille referre aliter saepe solebat idem;

litore constiterant: illic quoque pulchra Calypso

5

exigit Odrysii fata cruenta ducis:

ille levi virga (virgam nam forte tenebat)

quod rogat in spisso litore pingit opus.

'haec' inquit 'Troia est,' (muros in litore fecit)

'hic tibi sit Simois; haec mea castra puta!

10

illic Sithonii fuerant tentoria Rhesi;

hac ego sum captis nocte revector equis.'

Odrysius, Sithonius, Thracian.

100

HIPPOMENEUS DEFEATS APALANTA, DAUGHTER OF
SCHOEENEUS, IN THE FOOT RACE BY FLINGING
GOLDEN APPLES IN HER COURSE

Adstant animos iuveni clamorque favoreque
verbaque decursum nunc nunc incumbere tempus
Hippomene, propere nunc viribus utere totis
velle moram vinces? dubium, Megareus heros
5 gaudeat an virgo magis his Schoeneia dictis
et quotiens, cum tam posset transire, morata est
spectatosque dei vultus iuxta reliquit
aridus e lasso veniebat anhelitus ore,
utraq; erat longe: cum denique de tribus annis
10 folibus arboris piceos Neptunia macti
absrupit virgo nitidique cupidine poma
declinat cursus autumque vehibile tollit
pinetere Hippomenes resonant spectacula plausu.

Notes.—*Vergil*. Hippomenes was son of Megareus and a descendant of Neptune.

fecit, fruit.

declinare, to turn aside.

101

DEATH BETTER THAN LIFE WITH LOST POWERS

Solve, precor, miseram tali de carcere vitam ;
 mors est iam requies, vivere poena mihi.
non sum qui fueram, periit pars maxima nostri ;
 hoc quoque quod superest languor et horror habet.
iam minor auditus, gustus minor, ipsa minora 5
 lumina ; vix tactu noscere certa queo.
nullus dulcis odor, nulla est mihi grata voluptas ;
 sensibus expertem quis superare putet ?
carmina nulla cano ; cantandi summa voluptas
 effugit, et vocis gratia vera perit. 10
cogimur a gratis animum suspendere rebus,
 atque ut vivamus, vivere desinimus.

carcer, prison.

102

THE GREEKS, RETURNING FROM TROY WITH THEIR
PRISONERS, ARE OVERTAKEN BY A TERRIBLE STORM

Nox prima caelum sparserat stellis : iacent
deserta vento vela. tum murmur grave,
maiora minitans, collibus summis cadit.
agitata ventis unda venturis tumet.
5 en ! subito luna conditur, stellae latent,
ipsosque rupto crederes caelo deos
decidere, et atrum rebus induci chaos.
nec hoc levamen denique aerumnis datur,
videre saltem et nosse quo pereant malo.
10 vento resistit aestus, et ventus retro
aestum revolvit : non capit sese mare.
in vota miseros ultimos cogit timor,
cademque superos Troes et Danai rogant.

levamen, relief.

103

PYTHAGORAS' WARNING AGAINST ANIMAL FOOD

Parcite, mortales, dapibus temerare nefandis
corpora ! sunt fruges, sunt deducunt ramos
pondere poma suo tumidaeque in vitibus uvae,
sunt herbae dulces, sunt quae mitescere flamma
mollirique queant. nec vobis lacteus umor 5
eripitur, nec mella thymi redolentia flore.
prodiga divitias alimentaue mitia tellus
suggerit atque epulas sine caede et sanguine praebet.
carne ferae sedant ieiunia, nec tamen omnes.
quippe equus et pecudes armentaue gramine vivunt ; 10
at quibus ingenium est inmansuetumque ferumque,
Armeniae tigres iracundique leones
cumque lupis ursi, dapibus cum sanguine gaudent.

temerare, to pollute.

suggerere, to supply.

ieiunia, hunger (neut. pl.).

104

CERES SENDS FAMINE BY NIGHT TO TORMENT

ERYSICHTHON

- Dicta Fames Cereris, quamvis contraria semper
illius est operi, peragit perque aera vento
ad iussam delata domum est, et protinus intrat
sacrilegi thalamos altoque sopore solutum
5 (noctis enim tempus) geminis amplectitur ulnis :
seque viro inspirat, faucesque et pectus et ora
adflat et in vacuis spargit ieiunia venis.
functaque mandato fecundum deserit orbem
inque domos inopes adsueta revertitur antra.
10 lenis adhuc Somnus placidis Erysichthona pennis
mulcebat : petit ille dapes sub imagine somni,
proque epulis tenues nequiquam devorat auras :
ut vero est expulsa quies, furit ardor edendi.
nec mora ; quod pontus, quod terra, quod educat aer,
15 poscit.

ulna, arm.^a*ieiunium*, hunger.*educare*, produce.

105

A WELL-SPENT LIFE

Litibus abstinui ; non auxi, non minui rem ;
indice me nullus, sed neque teste, perit.
invidi numquam, cupere atque ambire refugi ;
iurare, aut falsum dicere, par habui.
factio me sibi non, non coniuratio iunxit ;
sincero colui foedere amicitias.
felicem scivi, non qui, quod vellet, haberet,
sed qui per fatum non data non cuperet.
famam, quae posset vitam lacerare bonorum,
non finxi ; et veram si scierim, tacui.
vitavi turbas, eiuravique tumultus
et semper fictas principum amicitias ;
me peccasse nihil laudem non esse putavi,
atque bonos mores legibus antetuli.

ambire, to court popularity.

eiuro, forswear.

antefero, prefer.

106

THE POET REPROACHES A FAITHLESS FRIEND

- Haec ego vaticinor, quia sum deceptus ab illo,
 laturum misero quem mihi rebar opem.
 tantane te, fallax, cepere oblivia nostri,
 afflictumque fuit tantus adire timor,
 5 ut neque respiceres nec solarere iacentem,
 dure, nec exsequias prosequerere meas ?
 illud amicitiae sanctum et venerabile nomen
 re tibi pro vili sub pedibusque iacet ?
 quid fuit, ingenti prostratum mole sodalem
 10 visere et adloquiis parte levare tuis,
 inque meos si non lacrimam demittere casus,
 pauca tamen ficto verba dolore pati,
 denique lugubres vultus numquamque videndos
 cernere supremo dum licuitque die,
 15 dicendumque semel toto non amplius aevo
 accipere, et parili reddere voce, vale ?

exsequiae : Ovid's departure from Rome is meant, compared to a 'funeral procession.'

107

THE DEIFIED SISTER OF TURNUS PROTESTS AGAINST WAR
BEING ENDED BY SINGLE COMBAT BETWEEN AENEAS
AND HER BROTHER

Quem simul ac Iuturna soror crebrescere vidit
sermonem, et vulgi variare labantia corda,
in medias dat sese acies, haud nescia rerum,
rumoresque serit varios ac talia fatur :

‘ non pudet, o Rutuli, pro cunctis talibus unam 5
obiectare animam ? numerone an viribus aequi
non sumus ?

ille quidem ad superos, quorum se devovet aris,
succedet fama, vivusque per ora feretur ;
nos, patria amissa, dominis parere superbis 10
cogemur, qui nunc lenti consedimus arvis.’
talibus incensa est iuvenum sententia dictis
iam magis atque magis, serpitque per agmina murmur.

lentus, inactive, idle.

108

OID IN EXILE ENTREATS HIS WIFE TO PETITION
THE EMPRESS FOR HIS RECALL

- Eligito tempus captatum saepe rogandi,
 exeat adversa ne tua navis aqua.
non semper sacras reddunt oracula sortis,
 ipsaque non omni tempore fana patent.
5 cum status Urbis erit, qualem nunc auguror esse,
 et nullus populi contrahet ora dolor :
cum domus Augusti, Capitoli more colenda,
 laeta, quod est et sit, plenaque pacis erit :
tum tibi, di faciant, adeundi copia fiat,
10 profectura aliquid tum tua verba putes.
siquid aget maius, differ tua coepta, caveque
 spem festinando praecipitare meam.
cum tibi contigerit vultum Iunonis adire,
 fac sis personae, quam tueare, memor.
15 nec factum defende meum. mala causa silenda est.
 nil nisi sollicitae sint tua verba preces.
tum lacrimis demenda mora est, summissaque terra
 ad non mortalis bracchia tende pedes.

109

THE ABODE OF THE DEAD

Hic vultur, illic noxius bubo gemit ;
omenque triste resonat infaustae strigis ;
horrent opaca fronde nigrantes comae,
palusque caeci foeda Cocyti iacet.
non prata grato laeta flore germinant, 5
nec adulta leni fluctuat Zephyro seges.
non ulla ramos silva pomiferos habet,
non terra Cereris frugibus ridet ferax ;
tellusque foeda torpet aeterno situ.
immotus aer haeret, et pigro sedet 10
nox atra mundo : cuncta moerore horrida :
ipsaque morte peior est mortis locus.

bubo, horned owl.

strix, screech owl.

situs, neglect, want of cultivation.

110

THE ABODE OF THE DEAD

Est in recessu Tartari obscurus locus,
quem gravibus umbris densa caligo tegit.
hic ille, opaca qui regit sceptro loca,
animas superbo temperat vultu sedens.
5 pendunt nocentes debitas poenas ibi.
rapitur voluceri tortus Ixion rota :
urnasque frustra Danaides plenas gerunt,
senexque in amne faucibus siccis sedet.
haec regna Ditis. dira maiestas deo,
10 faciesque torva. magna pars regni trucis
est ipse dominus, cuius aspectum timent
omnes, tremendae qui tenent noctis loca.

111

THE MISERIES OF AN EXILE

Iam vigor et quasso languent in corpore vires :

nec iuveni lusus qui placuere, placent.

nec, si me subito videas, agnoscere possis ;

aetatis facta est tanta ruina meae.

confiteor facere haec annos ; sed et altera causa est, 5

anxietas animi, continuusque labor.

me quoque debilitat series immensa malorum,

ante meum tempus cogit et esse senem.

otia corpus alunt ; animus quoque pascitur illis ;

immodicus contra carpit utrumque labor. 10

Caesaris ira mihi nocuit, quem solis ab ortu

solis ad occasus utraque terra tremit.

112

A POET'S DESIRE FOR COUNTRY LIFE

Divitias alius fulvo sibi congerat auro,
et teneat culti iugera multa soli.
me mea paupertas vitae traducat inertī,
dum meus assiduo luceat igne focus.
5 ipse seram teneras maturo tempore vites
rusticus, et facili grandia poma manu ;
nec spes destituat ; sed frugum semper acervos
praebeat, et pleno pingua musta lacu.
flava Ceres, tibi sit nostro de rure corona
10 spicea, quae templi pendeat ante fores ;
pomosisque ruber custos ponatur in hortis,
terreat ut saeva falce Priapus aves.

lacus, wine vat.

113

A LEGEND OF THE BLACK SEA

Est locus in Scythia (Tauros dixere priores)
qui Getica longe non ita distat humo.
templa manent hodie, vastis innixa columnis,
perque quater denos itur in illa gradus.
regna Thoans habuit, Maeotide clarus in ora, 5
nec fuit Euxinis notior alter aquis.
sceptra tenente illo, liquidas fecisse per auras
nescio quam dicunt Iphigenian iter.
quam, levibus ventis sub nube per aëra vectam,
creditur his Phoebe deposuisse locis. 10
praefuerat templo multos ea rite per annos,
invita peragens tristia sacra manu.

114

BE NEAR ME WHEN I DIE AND GRIEVE NOT
OVERMUCH AT MY DEATH

Non ego laudari cupio, mea Delia ; tecum
dum modo sim, quaeso segnis inersque vocer.
te spectem, suprema mihi cum venerit hora,
te teneam moriens deficiente manu.

5 flebis et arsuro positum me, Delia, lecto,
tristibus et lacrimis oscula mixta dabis.

flebis : non tua sunt duro praecordia ferro
vincta, nec in tenero stat tibi corde silex.

at manes ne laede meos, sed parce solutis
10 crinibus, et teneris, Delia, parce genis.

interea, dum fata sinunt, iungamus amores :
iam veniet tenebris Mors adoperta caput.

adopertus, covered, veiled.

115

PARIS PROMISES VICTORY AND RENOWN TO HELEN

Finge tamen, si vis, ingens consurgere bellum :

et mihi sunt vires, et mea tela nocent.

nec minor est Asiae quam vestrae copia terrae ;

illa viris dives, dives abundat equis.

non plus Atrides animi Menelaus habebit

5

quam Paris, aut armis antefendus erit.

paene puer vario iuvenes certamine vici,

in quibus Ilioneus Deiphobusque fuit.

quid valeam, nescis ; et te mea robora fallunt :

ignoras cui sis nupta futura viro.

10

tu quoque, si de te totus contenderit orbis,

donec erunt homines, incluta semper eris.

116

FALSE AND TRUE FRIENDSHIP

Diligitur nemo nisi cui fortuna secunda est :
 quae simul intonuit, proxima quaeque fugat.
en ego, non paucis quondam munitus amicis,
 dum flavit velis aura secunda meis,
5 ut fera nimbo tumuerunt aequora vento,
 in mediis lacera nave relinquor aquis.
cumque alii nolint etiam me nosse videri,
 vix duo proiecto tresve tulistis opem ;
quorum tu princeps. neque enim comes esse, sed auctor,
10 nec petere exemplum, sed dare dignus eras.
iudice te, mercede caret, per seque petenda est
 externis virtus incommitata bonis.

117

CUPID APPEARS IN UNWONTED GUISE TO THE
SLEEPING POET

Nox erat : et bifores intrabat Luna fenestras,
 mense fere medio quanta nitere solet.
 publica me requies curarum somnus habebat,
 fusaque erant toto languida membra toro ;
 cum subito pennis agitata inhorruit aer, 5
 et gemit parvo mota fenestra sono.
 territus in cubitum relevo mea membra sinistram,
 pulsus et e trepido pectore somnus abit.
 stabat Amor vultu, non quo prius esse solebat,
 nec bene dispositis comptus, ut ante, comis. 10
 horrida pendebant molles super ora capilli,
 et visa est oculis horrida penna meis.

publicus, common to all.

cubitus, elbow.

118

THE INFLUENCE OF LOVE UPON THE CYCLOPS,
POLYPHEMUS

A ! quanta potentia regni
est, Venus alma, tui ! Cyclops immitis et asper
incola silvarum, magni contemptor Olympi,
quid sit amor sentit, nymphaeque cupidine captus
5 uritur, oblitus pecorum antrorumque suorum.
iamque tibi formae, iamque est tibi cura placendi :
iam rigidos pectis rastris, Polypheme, capillos :
iam libet hirsutam tibi falce recidere barbam,
et spectare feros in aqua et componere vultus.
10 caedis amor feritasque, sitisque immensa cruoris
cessant, et tutae veniunt abeuntque carinae.

119

SONG ALONE OUTWEARS THE YEARS

Nec tamen officio vatum per carmina facto
principibus res est gratior ulla viris.

carmine fit vivax virtus, expersque sepulcri
notitiam serae posteritatis habet.

tabida consumit ferrum lapidemque vetustas,
nullaque res maius tempore robur habet.

scripta ferunt annos : scriptis Agamemnona nosti,
et quisquis contra, vel simul arma tulit.

quis Thebas septemque duces sine carmine nosset,
et quicquid post hoc, quicquid et ante fuit ? 10

di quoque carminibus, si fas est dicere, fiunt,
tantaque maiestas ore canentis eget.

120

BE OF GOOD CHEER : PHOEBUS WILL SAVE YOUR
LOVE AND SHALL HAVE HIS REWARD

Pone metum, Cerinthe ; deus non laedit amantes.

tu modo semper ama : salva puella tibi est.

nil opus est fletu ; lacrimis erit aptius uti,

si quando fuerit tristior illa tibi.

5 at nunc tota tua est : te solum candida secum
cogitat : et frustra sedula turba sedet.

Phoebe, fave : laus magna tibi tribuetur, in uno
corpore servato restituisse duos.

iam celebrer, iam laetus eris, cum debita reddet

10 certatim sanctis laetus uterque focis.

tunc te felicem dicet pia turba deorum.

optabunt artes tum sibi quisque tuas.

121

SERENA SENDS THE GIFT OF HORSE-TRAPPINGS TO
HER IMPERIAL BROTHER

Accipe parva tuae, Princeps venerande, sororis
munera, quae manibus texuit ipsa suis.
dumque auro phalerae, gemmis dum frena renident,
hac uterum zona cinge frementis equi.
sive illum Armeniis aluerunt gramina campis, 5
turbidus hiberna seu nive lavit Halys,
gaudebit virides morsu vexare smaragdos,
laetus erit Tyria veste nitere latus.
o, quantum formae sibi conscius eriget armos,
tollet et excussis colla superba iubis ! 10
augetur brevitās doni pietate Serenae,
quae volucres etiam fratris adornat equos.

zona, belt, band.

smaragdus, emerald or any green stone.

armus, shoulder.

122

‘THE DESERT WERE A PARADISE, IF THOU WERT THERE’

Tu mihi sola places, nec iam te praeter in urbe

formosa est oculis ulla puella meis.

atque utinam posses uni mihi pulchra videri !

displiceas aliis ; sic ego tutus ero.

5 sic ego secretis possum bene vivere silvis,

qua nulla humano sit via trita pede.

tu mihi curarum requies, tu nocte vel atra

lumen, et in solis tu mihi turba locis.

nunc, licet e caelo mittatur amica Tibullo,

10 mittetur frustra, deficientque Venus.

hoc per sancta tuae Iunonis numina iuro,

quae sola ante alios est mihi magna deos.

123

A YOUTHFUL CONQUEROR TO SUBDUE THE PARTHIANS

Ecco, parat Caesar domito quod defuit orbi

addere. nunc, oriens ultime, noster eris.

Parthe, dabis poenas : Crassi gaudete sepulti,

signaque barbaricas non bene passa manus.

ultor adest, primisque ducem profitetur in armis, 5

bellaque non puero tractat agenda puer.

parcite natales timidi numerare deorum :

Caesaribus virtus contigit ante diem.

ingenium caeleste suis velocius annis

surgit, et ignavae fert male damna morae. 10

parvus erat, manibusque duos Tirynthius angues

pressit, et in cunis iam Iove dignus erat.

Tirynthius, of Tiryns, *i.e.* Hercules.

124

SCIPIO TOOK A POET WITH HIM ON HIS CAMPAIGNS

Maior Scipiades, Italis qui solus ab oris
in proprium vertit Punica bella caput,
non sine Pieriis exercuit artibus arma ;
semper erat vatum maxima cura duci
5 gaudet enim virtus testes sibi iungere Musas ;
carmen amat quisquis carmine digna gerit.
ergo seu patriis primaevus manibus ultor
subderet Hispanum legibus Oceanum,
seu Tyrias certa fracturus cuspide vires
10 inferret Libyco signa tremenda mari,
haerebat doctus lateri castrisque solebat
omnibus in medias Ennius ire tubas.
cumque triumpharet gemina Carthagine victa
(hanc vindex patri vicerat, hanc patriae),
15 cum longi Libyam tandem post funera belli
ante suas maestam cogeret ire rotas,
advexit reduces secum Victoria Musas
et sertum vati Martia laurus erat.

primaevus, in the first period of life, youthful.

cuspis, spear.

125

‘ I HATE HUNTING, WHICH TAKES MY LOVE INTO
DANGER ’

Parce meo iuveni, seu quis bona pascua campi
seu colis umbrosi devia montis aper,
neve velis duros acuisse in proelia dentes ;
incolumem custos hunc mihi servet Amor.
sed procul abducit venandi Delia cura : 5
o pereant silvae, deficientque canes !
quis furor est, quae mens, densos indagine colles
claudentem teneras laedere vepre manus ?
quidve iuvat furtim latebras intrare ferarum
candidaque hamatis crura notare rubis ? 10
sed tamen, ut tecum liceat, Cerinthe, vagari,
ipsa ego per montes retia torta feram,
ipsa ego velocis quaeram vestigia cervi
et demam celeri ferrea vincla cani.

indago, stopping outlets by nets.

rubus, bramble.

126

JUPITER AND MERCURY DISGUISED IN MORTAL SHAPE ARE
HOSPITABLY RECEIVED IN A COTTAGE

- Mille domos adiere, locum requiemque petentes ;
mille domos clausere serae. tamen una recepit,
parva quidem, stipulis et canna tecta palustri :
sed pia Baucis anus parilique aetate Philemon
5 illa sunt annis iuncti iuvenilibus, illa
consenuere casa ; paupertatemque fatendo
effecere levem nec iniqua mente ferendo.
ergo ubi caelicolae parvos tetigere penates
summissoque humiles intrarunt vertice postes,
10 membra senex posito iussit relevare sedili,
quo superiniecit textum rude sedula Baucis.
inde foco tepidum cinerem dimovit et ignes
suscitat hesternos foliisque et cortice nutrit.

sera, bar.

canna, reed.

127

THE POET BIDS THE FARMER PAY ALL DUE RITES
TO CERES

In primis venerare deos, atque annua magnae
sacra refer Cereri laetis operatus in herbis,
extremae sub casum hiemis, iam vere sereno.
tum pingues agni et tum mollissima vina,
tum somni dulces densaeque in montibus umbrae. 5
cuncta tibi Cererem pubes agrestis adoret :
terque novas circum felix eat hostia fruges,
omnis quam chorus et socii comitentur ovantes,
et Cererem clamore vocent in tecta ; neque ante
falcem maturis quisquam supponat aristis 10
quam Cereri torta redimitus tempora quereu
det motus incompositos et carmina dicat.

operari, to offer sacrifice.

redimitus, bound, wreathed.

128

THE HAPPY HUSBAND AND HAPPY HUNTER

Coniuge eram felix, felix erat illa marito ;
mutua cura duos et amor socialis habebat.
nec Iovis illa meo thalamos praeferret amori,
nec, me quae caperet, non si Venus ipsa veniret,
5 ulla erat. aequales urebant pectora flammae.
sole fere radiis feriente cacumina primis
venatum in silvas iuvenaliter ire solebam :
nec mecum famulos, nec equos, nec naribus acres
ire canes, nec lina sequi nodosa sinebam :
10 tutus eram iaculo. sed cum satiata ferinae
dextera caedis erat, repetebam frigus et umbras,
et quae de gelidis exhalat vallibus, auram.

cacumen, peak.

lina, nets.

129

THE WIFE OF HANNIBAL IMPLORES HIM TO RETURN HOME
AND SAVE THEIR ONLY CHILD FROM BEING SACRIFICED

Haec ait ' O coniunx, quocunque in litore mundi
bella moves, huc signa refer ! violentior hic est,
hic hostis propior. tu nunc fortasse sub ipsis
urbis Dardaniae muris vibrantia tela
excipis intrepidus clypeo, saevamve coruscans 5
lampada Romanis infers incendia tectis.
interea noster natus, nostra unica proles,
heu ! gremio in patriae Stygias raptatur ad aras.
i nunc, Ausonios ferro populare Penates,
et vetitas molire vias ! sic praemia reddit 10
Carthago, et tales iam nunc tibi donat honores.'

130

‘ PUT NOT YOUR TRUST IN PRINCES ’

- O mihi care quidem semper, sed tempore duro
 cognite, res postquam procubuere meae :
 usibus edocto si quicquam credis amico,
 vive tibi, et longe nomina magna fuge.
 5 vive tibi, quantumque potes praelustria vita :
 saevum praelustri fulmen ab arce venit.
 nam quamquam soli possunt prodesse potentes,
 non prodesse volet, siquis obesse potest.
 effugit hibernas demissa antenna procellas,
 10 lataque plus parvis vela timoris habent.
 aspicias ut summa cortex levis innatet unda,
 cum grave nexa simul retia mergat onus ?

praelustris, grand.

antenna, sail-yard, sail.

131

THE PRAISES OF THE RIVER MOSELLE

Corniger externas celebrande Mosella per oras
nec solis celebrande locis ubi fontis origo est,
quaque trahis placidum sinuosa per arva meatum
vel qua Germanis sub portibus ostia solvis,
si quis honos nostrae volet adspirare Camoenae, 5
perdere si quis in his dignabitur otia Musis,
ibis in ora hominum, laetoque fovebere cantu.
addam urbes, tacito quas subterlaberis alveo,
moeniaque antiquis te prospectantia muris.
addam felices ripa ex utraque colonos, 10
teque inter medios hominumque boumque labores
stringentem ripas et pingua culta secantem.

132

A POET PROPHESES HIS OWN IMMORTALITY

Iamque opus exegi quod nec Iovis ira nec ignis
nec poterit ferrum nec edax abolere vetustas.
cum volet, illa dies, quae nil nisi corporis huius
ius habet, incerti spatium mihi finiat aevi :
5 parte tamen meliore mei super alta perennis
astra ferar, nomenque erit indelebile nostrum.
quaque patet domitis Romana potentia terris,
ore legar populi, perque omnia saecula fama,
siquid habent veri vatum praesagia, vivam.

exigere, complete.

133

THE PANGS OF EXILE

Non est in medico semper relevetur ut aeger :

interdum docta plus valet arte malum.

cura quoque interdum nulla est medicabilis arte :

sanantur nulla vulnera cordis ope.

tu tamen exsilii morsus e pectore nostro

5

fomentis speras cedere posse tuis.

quid melius Roma ? Scythico quid frigore peius ?

huc tamen ex illa barbarus urbe fugit.

assuetos tauri saltus, assueta leones

(nec feritas illos impedit) antra petunt.

10

sic homines natale solum dulcedine captos

ducit, et immemores non sinit esse sui.

fomenta, consolations.

134

THE GREEKS SAIL AWAY FROM TROY

- Ut Pergamum omne Dorica cecidit face,
divisa praeda est, maria properantes petunt.
tandem ense fessum miles exonerat latus ;
neglecta summas scuta per puppes iacent :
5 ad militares remus aptatur manus,
omnisque nimium longa properanti mora est.
signum recursus regia ut fulsit rate,
et clara laetum remigem monuit tuba,
aurata primas prora designat vias,
10 aperitque cursus, mille quos puppes secant.
iamque aura primo lenis impellit rates,
adlapsa velis : caerulum splendet mare,
et unda Zephyri mollis afflatu tremit.

135

A LOVER'S PERPLEXITIES

Somnus abit misero, dubiaque ita mente profatur :

‘ quo feror ? insanae procul hinc discedite flammae !

quid faciam ? poterone loqui ? poterone fateri ?

coget amor ; poterone. vel, si pudor ora tenebit,

littera celatos arcana fatebitur ignes.

5

sic tandem nostros,’ inquit, ‘ fateamur amores.’

haec placet, haec dubiam vincit sententia mentem,

et meditata manu componit verba trementi.

dextra tenet ferrum : vacuum tenet altera ceram.

incipit, et dubitat : scribit, damnatque tabellas,

10

et notat, et delet, mutat, culpatque probatque,

inque vicem ceram ponit, positamque resumit.

cera, writing-tablet.

136

HONOURS TO THE SLAIN

Aurora interea miseris mortalibus almam
extulerat lucem, referens opera atque labores :
iam pater Aeneas, iam curvo in litore Teucri,
constituere pyras. huc corpora quisque suorum
5 more tulere patrum ; subiectisque ignibus atris
conditur in tenebras altum caligine caelum.
ter circum accensos, cincti fulgentibus armis,
decurrere rogos ; ter maestum funeris ignem
lustravere in equis, ululatusque ore dedere.
10 spargitur et tellus lacrimis, sparguntur et arma ;
it caelo clamorque virum clangorque tubarum.

137

TO MAXIMUS, A TRUE FRIEND

Maxime, qui claris nomen virtutibus aequas,
nec sinis ingenium nobilitate premi ;
rem facis, afflictum non aversatus amicum,
qua non est aevo rarior ulla tuo.
turpe quidem dictu, sed (si modo vera fatemur) 5
vulgus amicitias utilitate probat.
cura, quid expediat, prius est, quam quid sit honestum,
et cum fortuna statque caditque fides.
nec facile invenias multis in milibus unum,
virtutem pretium qui putet esse sui. 10
ipse decor, recte facti si praemia desint,
non movet, et gratis paenitet esse probum.

138

PLUTO DESCRIBES HIS REALM TO PROSERPINE

Talibus ille ferox dictis fletuque decoro
vincitur, et primi suspiria sentit amoris :
tum placida maestum solatur voce dolorem.
' Desine funestis animum, Proserpina, curis
5 et vano vexare metu. sunt altera nobis
sidera, sunt orbes alii ; lumenque videbis
purius, Elysiumque magis mirabere solem,
cultoresque pios. illic pretiosior aetas,
aurea progenies, habitant ; semperque tenemus
10 quod superi meruere semel. nec mollia desunt
prata tibi. zephyris illic melioribus halant
perpetui flores quos nec tua protulit Henna.'

139

A GARDEN

Hortum canamus quo nihil iucundius
salubriusve vita dat mortalibus.
illic susurro murmurant apes levi
cum summa florum vel novos rores legunt.
gravantur ulmi vitibus feracibus. 5
opaca praebent arbores umbracula,
prohibentque densis fervidum solem comis.
solatur aegros hortus et curas fugat,
animoque maesto demit angores graves.
membris vigorem reddit, otium iuvat. 10
refert labori plenior gratiam,
tribuit colenti multiforme gaudium.

140

OVID DESCRIBES THE DAY ON WHICH TIBERIUS HAD
A TRIUMPHAL PROCESSION

Tu mihi narrasti, cum multis lucibus ante
fuderit assiduas nubilus auster aquas,
numine caelesti solem fulsisse serenum,
cum populi vultu conveniente die,
5 atque ita victorem cum magnae vocis honore
bellica laudatis dona dedisse viris,
claraque sumpturum pictas insignia vestes
tura prius sanctis imposuisse focis,
quaque ierit, felix adiectum plausibus omen,
10 saxaque roratis erubuisse rosis.

pictas insignia, embroidered with (triumphal) ornaments.
felix omen, words of blessing.

141

A BEAUTY COMPETITION BETWEEN THREE GODDESSES

Constitit ante oculos actus velocibus alis

Atlantis magni Pleionesque nepos,

tresque simul divae, Venus et cum Pallade Iuno,

graminibus teneros imposuere pedes.

obstipui, gelidusque comas erexerat horror, 5

cum mihi ‘ pone metum ! ’ nuntius ales ait,

‘ arbiter es formae : certamina siste dearum,

vincere quae forma digna sit una duas ! ’

vincere erant omnes dignae iudexque querebar

non omnes causam vincere posse suam. 10

nepos, i.e. Mercury.

142

THE PROFITEER

- Ferrea non Venerem sed praedam saecula laudant :
 praeda tamen multis est operata malis.
 praeda feras acies cinxit discordibus armis :
 hinc cruor, hinc caedes mors propiorque venit.
 5 praeda vago iussit geminare pericula ponto,
 bellica cum dubiis rostra dedit ratibus.
 praedator cupit immensos obsidere campos,
 ut multa innumera iugera pascant oves :
 cui lapis externus curae est, urbisque tumultu
 10 portatur validis mille columna iugis.
 claudit et indomitum moles mare, lentus ut intra
 neglegat hibernas piscis adesse minas.

praeda, gain, profit.

operata, busied with.

lapis, *i.e.* marble for building.

intra, *i.e.* in the artificial lake.

143

CAESAR SUPPOSED TO BE ADDRESSING HIS TROOPS
BEFORE THE BATTLE OF PHARSALIA

O domitor mundi, rerum fortuna mearum,
miles, adest toties optatae copia pugnae ;
nil opus est votis, iam fatum arcessite ferro :
in manibus vestris, quantus sit Caesar, habetis.
haec est illa dies, mihi quam Rubiconis ad undas 5
promissam memini, cuius spe movimus arma.
haec, fato quae teste probet, quis iustius arma
sumpserit, haec acies victum factura nocentem est.
non mihi res agitur, sed vos, ut libera sitis
turba, precor, gentes ut ius habeatis in omnes. 10
ipse ego, privatae cupidus me reddere vitae,
omnia dum vobis liceant, nihil esse recuso.

144

POMPEY'S DREAM

At nox, felicitis Magno pars ultima vitae,
sollicitos vana decepit imagine somnos.
nam Pompeiani visus sibi sede theatri
innumeram effigiem Romanae cernere plebis,
5 attollique suum laetis ad sidera nomen
vocibus, et plausu cuneos certare sonantes.
qualis erat populi facies clamorque faventis,
olim cum iuvenis primique aetate triumphi,
post domitas gentes quas torrens ambit Hiberus,
10 sedit adhuc Romanus eques. ne rumpite somnos,
castrorum vigiles, nullas tuba verberet aures.
crastina dira quies et imagine maesta diurna
undique funestas acies feret, undique bellum.

cunei, the divisions of seats in the theatre.

crastinus, of to-morrow.

diurnus, belonging to the day.

145

THE RULING PASSION PREVAILS OVER THE DESIRE
FOR THE SIMPLE LIFE

‘ Beatus ille qui procul negotiis,
ut prisca gens mortalium,
paterna rura bobus exercet suis,
solutus omni faenore,
neque excitatur classico miles truci, 5
neque horret iratum mare,
forumque vitat et superba civium
potentiorum limina.’
haec ubi locutus faenerator Alfius,
iam, iam futurus rusticus, 10
omnem redegit Idibus pecuniam ;
quaerit Kalendis ponere.

faenus, interest, money-lending.

faenerator, money-lender.

redigere, call in (money).

ponere, lay out at interest.

146

AENEAS GIVES THE LATINS LEAVE
TO BURY THEIR DEAD

Iamque oratores aderant ex urbe Latina,
velati ramis oleae, veniamque rogantes :
corpora, per campos ferro quae fusa iacebant,
redderet ac tumulo sineret succedere terrae.
5 quos bonus Aeneas, haud aspernanda precantes,
prosequitur venia, et verbis haec insuper addit :
‘ Quaenam vos tanto fortuna indigna, Latini,
implicuit bello, qui nos fugiatis amicos ?
pacem me exanimis et Martis sorte peremptis
10 oratis ? equidem et vivis concedere vellem.
nunc ite et miseris supponite civibus ignem.’
dixerat Aeneas. illi obstipuerunt silentes,
conversique oculos inter se atque ora tenebant.

147

LAOCOON WARNS THE TROJANS AGAINST THE
TREACHERY OF THE GREEKS

Primus ibi ante omnes, magna comitante caterva,
Laocoon ardens summa decurrit ab arce ;
et procul, ‘ o miseri, quae tanta insania, cives ?
creditis avectos hostes ? aut ulla putatis
dona carere dolis Danaum ? sic notus Ulixes ? 5
aut hoc inclusi ligno occultantur Achivi,
aut haec in nostros fabricata est machina muros
inspectura domos venturaque desuper urbi ;
aut aliquis latet error : equo ne credite, Teucri.
quicquid id est, timeo Danaos et dona ferentes.’ 10
sic fatus validis ingentem viribus hastam
in latus inque feri curvam compagibus alvum
contorsit.

148

SYCHAEUS IS MURDERED BY HIS BROTHER

Huic coniunx Sychaeus erat, ditissimus agri
 Phoenicum, et magno miserae dilectus amore,
 cui pater intactam dederat primisque iugarat
 ominibus. sed regna Tyri germanus habebat
 5 Pygmalion, scelere ante alios immanior omnes.
 quos inter medius venit furor. ille Sychaeum
 impius ante aras atque auri caecus amore
 clam ferro incautum superat, securus amorum
 germanae ; factumque diu celavit, et aegram
 10 multa malus simulans vana spe lusit amantem.
 ipsa sed in somnis inhumati venit imago
 coniugis, ora modis attollens pallida miris ;
 crudeles aras traiectaque pectora ferro
 nudavit, caecumque domus scelus omne rexit.

intacta, maiden.

omina, i.e. the marriage sacrifice, from which omens were taken.

149

TURNUS CHALLENGES DRANCES TO SHOW DEEDS,
NOT WORDS

Talibus exarsit dictis violentia Turni ;
dat gemitum, rumpitque has imo pectore voces :
Larga quidem, Drance, semper tibi copia fandi
tum cum bella manus poscunt ; patribusque vocatis
primus ades. sed non replenda est curia verbis, 5
quae tuto tibi magna volant, dum distinet hostem
agger murorum, nec inundant sanguine fossae.
proinde tona eloquio, solitum tibi ; meque timoris
argue tu, Drance, quando tot stragis acervos
Teucrorum tua dextra dedit, passimque tropaeis 10
insignis agros. possit quid vivida virtus,
experiare licet ; nec longe scilicet hostes
quaerendi nobis ; circumstant undique muros.

distinere, keep off, keep at bay.

insignire, mark, adorn.

150

THE MOTHER OF THE GODS IMPLORES FOR THE FLEET
OF AENEAS IMMUNITY FROM STORMS

Tempore quo primum Phrygia formabat in Ida
Aeneas classem et pelagi petere alta parabat,
ipsa deum fertur genetrix Berecynthia magnum
vocibus his adfata Iovem : ‘ Da, nate, petenti,
5 quod tua cara parens domito te poscit Olympo.
pineae silva mihi, multos dilecta per annos,
lucus in arce fuit summa, quo sacra ferebant,
nigranti picea trabibusque obscurus acernis :
has ego Dardanio iuveni, cum classis egeret,
10 laeta dedi ; nunc sollicitam timor anxius angit.
solve metus atque hoc precibus sine posse parentem,
neu cursu quassatae ullo neu turbine venti
vincantur ; prosit nostris in montibus ortas.’

picea, pitch-pine.

acernus, of maple wood.

ortas, i.e. ‘ that the trees grew.’

THE END

Elementary Latin Translation.

By HILLARD and BOTTING. 2s. 9d.

Graduated Latin Selections.

By HILLARD and BOTTING. 4s.

Elementary Latin Exercises.

By HILLARD and BOTTING. 3s. 6d.

Latin Prose Composition for Middle

Forms. By NORTH and HILLARD. 4s. 6d.

Additional Latin Exercises.

By HILLARD and BOTTING. 3s.

Latin Unseens.

Junior Course, 2s. 6d. Senior Course, 3s.
By HILLARD and BOTTING.

Passages for Translation.

(150 Latin and 150 Greek.) Complete, 4s.
The Latin separately, 2s. 6d.
By HILLARD and BOTTING.

Latin Test Papers. Elementary,

Junior and Senior. By A. R. FLORIAN.
1s. each.

Initia Latina.

By E. D. MANSFIELD. 2s. 6d.

Exercises in Latin Prose.

By E. D. MANSFIELD. 3s. 6d.

Porta Latina. A First Latin Trans-

lation and Exercise Book.
By A. R. FLORIAN. 2s. 6d.

A Progressive Latin Reader.

By G. C. LIGHTFOOT. 2s. 6d.

Junior Latin Prose Composition.

By H. J. DAKERS. 4s. 6d.

Continuous Latin Prose Composi-

tion. By H. J. DAKERS. 5s. 6d.

First Latin Translation Book.

By A. H. THOMAS. 2s. 6d.

Latin Lessons for Beginners.

By A. R. S. HALLIDIE. 2s.

First Latin Lessons.

By C. M. DIX. 3s. 6d.

Rivington's Class Books of Latin

Unseens. (a) 5 Books for Middle Forms,
and (b) 1 Book for Upper Forms. 9d.

Easy Latin Unseens. In Three Books.

Prose and Verse together:—
Book I. 9d.; Book II. 9d.
Book III., Verse only. 9d.

Single Term Latin Readers.

1st Term. One Book. 10d.
2nd Term. Two Books. 1s. 3d. each.
3rd Term. Two Books. 1s. 3d. each.
4th and 5th Terms. Four Books. 1s. 6d.
each.
6th Term. One Book. 1s.

Elementary Greek Translation

Book. By HILLARD and BOTTING. 4s.

A Primer of Greek Grammar.

By E. ABBOTT and E. D. MANSFIELD. 4s.
or separately:—Accidence. 3s.

A Primer of Greek Exercises.

By W. GREENSTOCK. 4s.

Elementary Greek Exercises.

By HILLARD and BOTTING. 3s. 6d.

Greek Prose Composition.

By NORTH and HILLARD. 4s. 6d.

Greek Unseens.

Junior, 2s. 6d. Senior, 3s.
By HILLARD and BOTTING.

Greek Test Papers.

Junior, 1s. 3d. Senior, 1s. 6d.
By A. R. FLORIAN.

A First Greek Reading Book.

By ARTHUR SIDGWICK. 3s.

By W. G. Borchardt.

Elementary Arithmetic. 3s.

A First Course in Arithmetic. 2s. 6d.

A Second Course. 2s. 6d.

Examples only in One Vol., 3s. 6d.

Practical Arithmetic for Schools.

5s. 6d.; or in Two Parts, 3s. each.
Examples only, in Two Parts, 2s. 6d. ea.

Junior Practical Arithmetic. 2s. 6d.

Examples only, 2s.

Arithmetical Types and Examples.

5s. Examples only, 3s. 6d.

Junior Arithmetic. 2s. 6d.

Examples only, 2s.

Revision Papers in Arithmetic. 2s. 6d.

Arithmetic Test Papers.

Junior and Senior, 1s. 3d. each.

A First Course in Algebra. 3s.

A Second Course in Algebra. 4s.

Elementary Algebra. 5s. 6d.

Or Part I., 3s. 6d. Part II., 3s.
Examples only, 3s. 6d.; Parts, 2s. 6d. ea.

Revision Papers in Algebra. 2s. 6d.

Junior Algebra. 3s. 6d.

Examples only, 3s.

Algebra Test Papers, Junior and

Senior. 1s. 3d. each.

Geometry Test Papers. 1s. 3d.

School Statics and Dynamics.

7s. 6d. each.

A First Course in Mechanics. 3s.

A Second Course in Mechanics. 3s.

No. 4702

Renfrewshire County Library.

*The entries on this label must not be in any way interfered with.**The Book should be returned on or before the latest date entered below.*

28 FEB MAR

19 MAR

30 APR

13 NOV

21 FEB

5- APR

11 NOV

28 JUN

10 APR

A.5167

By A. D. INN
2s. 6d. each :A Short His
Empire. By IThis Book will go to
other Readers.

Please keep it Clean.

tes and Maps, etc.
St. Mark. 2s. 6d
Acts. Part I. i.-xv
s. 6d.
nent History.
Parts, 1s. 9d. each.

